

Přístup k eucharistii pro rozvedené a znovu sezdané v pastoračních směrnicích biskupů a biskupských konferencí k aplikaci *Amoris laetitia**

Karel Skočovský

Otázka svátostné péče církve o věřící, kteří prožili rozpad svého manželství, následný rozvod a rozhodli se z různých důvodů pro vstup do nového partnerského vztahu nebo civilního manželství, získala vlivem zásadních společenských změn zvláštní naléhavost v 2. polovině minulého století. Stala se předmětem debat na biskupské synodě konané roku 1980¹ i po vydání pastoračních pokynů obsažených v posynodální exhortaci Jana Pavla II. *Familiaris consortio* (FC). Učitelství úřad církve se k ní i později vícekrát vyjádřil.² Dvě synody o rodině konané v letech 2014 a 2015 otevřely toto téma znovu, v kontextu, ve kterém církev musí v pastorační čelit mnoha dříve netušeným výzvám a problémům.³ Během synodních debat nedošlo v této věci k jasnému konsensu. Odpověď papežské exhortace byla z tohoto důvodu vyhlížena s nemalými nadějemi.

* Článek vznikl s podporou grantu IGA CMTF 2022 007.

¹ Pro podrobnější analýzu a přehled debaty viz Egidio FERASIN, *Il matrimonio interpella la Chiesa: i problemi della famiglia nella riflessione del Sinodo*, Torino-Leumann: Elle Di Ci, 1983, zvl. s. 239–275.

² Užitečný soubor těchto vyjádření v českém překladu lze nalézt v příloze publikací Robert DODARO (ed.), *Setrvat v pravdě Kristově. Manželství a svaté přijímání v Katolické církvi*, Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2015; Pavel AMBROS, *Manželství a rodina – cesta k plnosti lásky*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2018.

³ Pro analýzu synodních debat viz Ignace BERTEN, *Les divorcés remariés peuvent-ils communier? Enjeux ecclésiaux des débats autour du Synode sur la famille et d'Amoris laetitia*, Namur: Lessius, 2017. Pro historický vývoj diskuse od vydání *Familiaris consortio* po současnost: Matteo OMETTO, *Divorziati che vivono una nuova unione nella chiesa cattolica. Da Familiaris consortio ad Amoris laetitia*, Canterano: Aracne, 2018.

1. AMORIS LAETITIA, POZN. 351

Posynodální apoštolská exhortace *Amoris laetitia* (dále AL) z 19. 3. 2016 se oproti očekávání věnuje otázce přístupu ke svátostem smíření a eucharistie pro rozvedené věřící žijící v novém civilním svazku pouze v poněkud kryptické poznámce pod čarou č. 351,⁴ která upřesňuje následující pasáž z AL 305:

V důsledku podmínek a polehčujících faktorů je možné, že v objektivní situaci hříchu – který není subjektivně přičitatelný, nebo aspoň ne plně – může člověk žít v milosti Boží, může milovat a může také růst v životě milosti a lásky a dostávat k tomu pomoc církve. [Pozn. č. 351:] V určitých případech by to mohla být také svátostná pomoc. Proto „kněžím připomínám, že zpovědnice nemá být mučnickou, nýbrž místem Pánova milosrdenství“ (Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium* [24. listopadu 2013], 44: AAS 105 [2013], 1038). Rovněž zdůrazňuji, že Eucharistie „není odměnou pro dokonalé, nýbrž velkorysým lékem a pokrmem slabých“ (*tamtéž*, 47: 1039).

Stručnost a nespecifičnost této poznámky („v určitých případech“), její formulace v podmiňovacím způsobu („by mohla být“), dokonce i její samotné umístění (jedna z celkového počtu 391 poznámek pod čarou rozsáhlého papežského dokumentu) vedly k řadě protichůdných a nekompatibilních výkladů toho, co aplikace AL znamená pro svátostnou kázeň církve. Teologická debata o tom, co konkrétně nového přináší AL pro pastorační péči o rozvedené a znovu seždané, a zda (případně nakolik) je samotný papežský dokument v souladu s předchozím magisteriem, probíhá dodnes, a to i v prostředí české církve.⁵

⁴ Jiný implicitní náznak najdeme v AL 300: „důsledky nebo účinky jedné normy nemusejí být nutně vždycky stejné,“ a to „ani co se týká svátostné kázně“ (pozn. 336).

⁵ Z bohaté zahraniční literatury vybíráme pouze několik příkladů z širokého spektra interpretací: Matthew LEVERING, *The Indissolubility of Marriage. Amoris Laetitia in Context*, San Francisco: Ignatius Press, 2019; Francesco COCCOPALMERIO, *Il capitolo ottavo della esortazione apostolica post sinodale Amoris laetitia*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017; Lluís MARTÍNEZ SISTACH, *Come applicare l'Amoris laetitia*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017; Stephan GOERTZ – Caroline WITTING (ed.), *Amoris laetitia – Wendepunkt für die Moraltheologie?* Freiburg: Herder, 2016; George AUGUSTIN – Ingo PROFT (ed.), *Zum Gelingen von Ehe und Familie. Ermutigung aus Amoris laetitia*, Freiburg: Herder, 2018; Thomas KNIIPS-PORT LE ROI (ed.), *A Point of No Return? Amoris Laetitia on Marriage, Divorce and Remarriage*, Berlin: Lit, 2017. Z českých publikací je třeba zmínit: Pavel AMBROS, „Rozlišování podle *Amoris Laetitia* (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality,“ *Studia theologica* 20, č. 1 (2018): 7–28; Pavel

2. PREZENTACE AMORIS LAETITIA

Kardinál Christoph Schönborn během tiskové konference, na níž byl papežský dokument oficiálně představen (8. 4. 2016), nejslavnější poznámku AL blíže zásadním způsobem neosvětluje.

Papež v poznámce pod čarou (351) prostě a jednoduše uvádí, že v „určitých případech“ může být poskytnuta i pomoc svátostí. Pro tento účel nám však nenabízí kasuistiku, recepty, ale pouze připomíná dvě své proslavené věty: „Připomínám kněžím, že zpovědnice nesmí být mučírnou, ale místem Božího milosrdenství“ (EG 44) a eucharistie „není odměnou pro dokonalé, ale velkorysým lékem a potravou pro slabé“ (EG 44). Není to pro pastýře, duchovní doprovázející, společenství příliš velká výzva, pokud není „rozlišování situací“ přesněji upraveno? Papež František si je této obavy vědom: „Chápu ty, kteří dávají přednost přísnějšímu pastoračnímu přístupu, který nevyvolává zmatek“ (AL 308). Proti tomu namítá: „Klademe na milosrdenství tolik podmínek, že ho zbavujeme konkrétního smyslu a skutečného významu, a to je ten nejhorší způsob, jak rozmělnit evangelium“ (AL 311). Papež František spoléhá na „radost z lásky“. Láska umí najít cestu. Je to kompas, který nám ukazuje cestu.⁶

Ve své následné reakci na otázky novinářů je kardinál Schönborn zdrženlivý k výrazné změně v praxi přijímání eucharistie ze strany rozvedených a znovu sezdáných. Jediná nová situace, u které to připouští (oproti pokynům obsaženým ve FC 84), nastává podle něj v případě, kdy neplatnost prvního manželství nelze řádně kanonicky prokázat, i když jsou o ní manželé odůvodněně přesvědčeni.⁷ Nenabízí tedy ještě „širší“ interpretaci AL, kterou předloží později argentinští biskupové a schválí i papež František (viz níže).

AMBROS, *Manželství a rodina* (cit. výše); tematické číslo *Salve* 1–2 (2018); Jindřich ŠRAJER (ed.), *Amoris laetitia: zlom, nebo kontinuita? Realita rodin – životní a pastorační výzvy*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019; Vojtěch ŠIMEK – Petr DVOŘÁK – Lukáš NOVÁK – Stanislav Příbyl – Marie TEJKLOVÁ, *Rozptýlit mlhu. Věcné úvahy nad exhortací Amoris laetitia*, Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2018.

⁶ Christoph SCHÖNBORN, „Conferenza stampa per la presentazione dell'Esortazione Apostolica post-sinodale del Santo Padre Francesco *Amoris laetitia*, sull'amore nella famiglia, 8 aprile 2016. Intervento del Card. Christoph Schönborn, O.P. e domande dei giornalisti con le relative risposte,“ <https://tinyurl.com/2p8ddy9n> [zveřejněno 30. 5. 2016, cit. 5. 12. 2022]. (Datum citace 5. 12. 2022 platí pro všechny internetové odkazy v tomto článku, není-li uvedeno jinak. Pro úspornost jej už nebudeme dále uvádět.)

⁷ Srov. tamtéž.

3. PASTORAČNÍ POKYNY BISKUPŮ A BISKUPSKÝCH KONFERENCÍ

Obecné principy a inspirace AL je třeba pro pastorační praxi „vtělit“ do místních podmínek dané země, diecéze a farnosti. Papežská exhortace (AL 300) proto prohlašuje: „Úkolem kněží je „doprovázet dotyčné osoby na cestě rozlišování podle učení církve a směrnic biskupa“.⁸ Žeň těchto směrnic je skutečně bohatá. I když už v literatuře máme k dispozici některé přehledy instrukcí biskupů k uplatnění AL (spíše ilustrativní, nikoli systematické povahy),⁹ v našem příspěvku chceme nabídnout seznam aktualizovaný, co možná nejúplnější, vycházející důsledně z primárních pramenů. Chceme tak českému čtenáři zpřístupnit materiál pro případnou další teologickou reflexi. Do našeho výběru zahrnujeme pouze dokumenty diecézních biskupů, které se snaží aplikovat AL v rámci pastore rodin místní církve, tedy nikoli obecné deklarace k AL nebo akademická pojednání z pastorální teologie.

Prohlášení biskupů řadíme do tří období recepce a aplikace AL. Tyto fáze uvozují následující události: (1.) veřejná prezentace AL (8. 4. 2016); (2.) vydání pastoračních směrnic biskupů z regionu Buenos Aires spolu s doporučujícím listem papeže Františka (5. 9. 2016), resp. zveřejnění informace o tom v *L'Osservatore Romano* (12. 9.); (3.) publikace 10. svazku periodika *Acta apostolicae sedis* z roku 2016, který obsahoval směrnice argentinských biskupů jako součást řádného papežského magisteria (1. 12. 2017). Cílem tohoto rozdělení je zjistit, zda zveřejnění papežovy interpretace AL, a to nejprve ve formě soukromého listu (fáze 2), nebo ve formě oficiálního dokumentu (fáze 3) mělo vliv na obsah směrnic biskupů.

3.1 První fáze recepce a aplikace *Amoris laetitia*

(1.) Katolická biskupská konference Filipín (9. 4. 2016)

Jen několik hodin po oficiálním představení *Amoris laetitia* reagovali pravděpodobně jako první ze světového episkopátu filipínští biskupo-

⁸ Interní citace je z *Relatio finalis* 2015, 84.

⁹ Např. BERTEN, *Les divorcés remariés*, s. 243–299; OMETTO, *Divorziati che vivono*, s. 305–318. Cenný přehled nabízí ve svém příspěvku PETR HRUŠKA („Diecézní směrnice k *Amoris laetitia*,“ <https://agas.cz/clanek.php?id=1621> [cit. 20. 6. 2023]), který zveřejnil na internetu v únoru 2023.

vé svým prohlášením, které je možné jen stěží charakterizovat jinak než jako pastoračně velkorysé pozvání k eucharistickému stolu:

Po společném rozlišování přijdou vaši biskupové s konkrétnějšími pokyny k provádění apoštolské exhortace. Milosrdenství však nemůže čekat. [...] Když naši bratři a sestry, kteří kvůli rozvráceným vztahům, rozvráceným rodinám a rozvráceným životům stojí nesměle u dveří našich kostelů – a našich životů – a nejsou si jisti, zda jsou vítáni, či nikoli, vyjděme jim vstříc, jak nás k tomu vybízí papež, a ujistěme je, že u stolu hříšníků, u něhož se všemohoucí Pán nabízí jako pokrm pro ubožáky, je vždy místo. *O res mirabilis manducat Dominum pauper, servus et humilis...* Jaký div, že chudý a pokorný služebník smí mít za pokrm Pána! To je postoj milosrdenství, ona otevřenost srdce a ducha, jež nepotřebuje žádný zákon, nečeká na žádné pokyny ani pobídky. Může a měla by se uskutečnit okamžitě.¹⁰

(2.) Diecéze Portsmouth (Velká Británie), Philip Egan (24. 4. 2016)

K opačnému závěru než pastýři Filipín dospěl britský biskup Philip Egan. V pastýřském listu pro 5. neděli velikonoční, adresovaném věřícím diecéze Portsmouth uvádí:

Tvrdí papež, že rozvedení a civilně znovu sezdání mohou být nyní znovu připuštěni ke svatému přijímání? Ne. Místo toho říká, že potřebují dobrého kněze, který je osloví, doprovodí, pomůže jim rozlišit jejich situaci před Pánem a umožní jim rozvíjet se, měnit se a zaujmout správné místo v životě a poslání církve.¹¹

(3.) Diecéze Pistoia (Itálie), Fausto Tardelli (6. 5. 2016)

Biskup Fausto Tardelli toskánské diecéze Pistoia v pastoračních pokynech z května 2016 dává kromě směrníc obecnějšího charakteru také konkrétní vodítka pro doprovázení věřících v neregulérních situacích:

Tváří v tvář rozvedeným a znovu sezdaným – abychom to ilustrovali téměř na hranici trivializace – nemůže tedy jako první slovo zaznít: „Víte, vy nemůžete přistupovat ke svatému přijímání ani ke zpovědi,“ jak tomu snad bylo doposud. [...] Dnes je správné spíše říci: „Jste rozvedení a znovu sezdání: pojďme se společně podívat, co se dá dělat!“ Tím se otevírá kající cesta doprovázení a blízkosti v Pánu a různých způsobů účasti na životě křesťanského společenství. To neznamená „přístup ke svátostem“. Může tomu tak být v některých případech – jak je tomu již

¹⁰ CATHOLIC BISHOPS' CONFERENCE OF THE PHILIPPINES, „*Amoris Laetitia* In the Jubilee of Mercy,“ <https://cbcponline.net/amoris-laetitia/>.

¹¹ Philip EGAN, „A pastoral letter,“ „*Amoris Laetitia* does not allow Communion for remarried, says bishop,“ *Catholic Herald*, <https://tinyurl.com/54p2pwwy> [zveřejněno 22. 4. 2016].

dnes – pokud v interním fóru kněz a zpovědník potvrdí přítomnost určitých podmínek a reálných možností, a zohlední přitom také úsudek svědomí dané osoby.¹²

Biskup Tardelli rovněž oznamuje svůj záměr „vytvořit skupinu kněží-zpovědníků, na které by bylo možné se obrátit, aby v interním fóru doprovázeli cestu každého z nich, a to i s ohledem na možný přístup ke svátostem. Tato skupina by mohla vykonávat svou službu v katedrále“.¹³

(4.) Diecéze San Diego (USA), Robert McElroy (11. 5. 2016)

Biskup Robert McElroy z diecéze San Diego ve Spojených státech ve svém „pastoračním poselství“ zveřejňuje svůj plán uspořádat v říjnu 2016 diecézní synodu sloužící k prohloubení a pastorační aplikaci *Amoris laetitia*. V kapitole s názvem „Výzva autentické pastorační podpory rozvedeným“ podtrhuje (s odvoláním na papeže Františka) prvořadou a nenahraditelnou úlohu svědomí věřících, a to i v souvislosti s jejich případným přístupem ke svátostem.

Je důležité zdůraznit, že úloha kněze je doprovodná a má informovat svědomí toho, kdo rozlišuje, o zásadách katolické víry. Kněz nemá rozhodovat za věřícího, neboť jak zdůrazňuje papež František v *Radosti z lásky*, církev je povolána „svědomí vychovávat, a ne je nahrazovat“ [AL 37].

Katolíci, kteří se autenticky podílejí na tomto rozlišování svědomí, by měli mít na paměti jak trvalost manželství, tak učení církve, že eucharistie „není odměnou pro dokonalé, nýbrž velkorysým lékem a pokrmem slabých“. [AL 305, pozn. 351] A co je nejdůležitější, toto rozlišování musí vždy klást do středu otázku: „Co ode mne Bůh nyní žádá?“

Někteří katolíci zapojení do tohoto procesu rozlišování dojdou k závěru, že je Bůh volá k návratu k plné účasti na životě církve a eucharistii. Jiní dojdou k závěru, že by měli počkat, nebo že by jejich návrat ublížil druhým.¹⁴

¹² Fausto TARDELLI, „Presentazione della Esortazione apostolica post-sinodale *Amoris laetitia* sull'amore e la famiglia a indicazioni per la diocesi di Pistoia,“ <https://tinyurl.com/38u4ksjz>.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Robert McELROY, „Embracing the Joy of Love: A Pastoral Message to the People of the Diocese of San Diego,“ „San Diego's Bishop McElroy announces diocesan synod on marriage,“ *National Catholic Reporter*, <https://tinyurl.com/mr2njvbm> [zveřejněno 11. 5. 2016].

(5.) Arcidiecéze La Plata (Argentina), Héctor Aguer (23. 6. 2016)

Argentinský arcibiskup Héctor Aguer zaslal v červnu 2016 kněžím arcidiecéze La Plata list, v němž potvrzuje platnost pastoračních pokynů obsažených ve FC 84, a to i po vydání *Amoris laetitia*: „Kontinuita církevního magisteria je zásadní skutečností. [...] [Proto] je třeba dodržovat neměnnou disciplínu církve [...]. Nepřijímání eucharistie rozvedenými a znovu sezdanými znamená, že se o ně musíme starat se zvláštní péčí; tvoří jednu z ‚existenciálních periferií‘, o nichž často mluví nejvyšší pontifik.“¹⁵ Ke svému listu kněžím přikládá dokument Kongregace pro nauku víry *Annus internationalis* ze 14. září 1994 o přístupu rozvedených a znovu sezdaných ke svatému přijímání.

(6.) Arcidiecéze Filadelfie (USA), Charles Chaput (1. 7. 2016)

Filadelfský arcibiskup Charles Chaput se ve svých pastoračních pokynech věnuje širokému spektru obtížných situací, včetně nesezdaných soužití a stejnopohlavních párů. Zastává postoj stálosti svátostné disciplíny. S ohledem na riziko pohoršení by podle něj osoby nacházející se v neregulérních situacích neměly zastávat veřejné funkce ve farnosti.

Mohou rozvedení a civilně znovu sezdaní přijímat svátosti? Pokřtění členové církve jsou v zásadě vždy zváni ke svátostem. Dveře zpovědnice jsou vždy otevřeny kajícím a lidem se zkroušeným srdcem. Jak je to se svatým přijímáním? Každý katolík, nejen rozvedený a civilně sezdaný, musí před přijetím eucharistie svátostně vyznat všechny těžké hříchy, kterých si je vědom, s pevným úmyslem změnit se. V některých případech může být subjektivní odpovědnost člověka za minulé jednání snížena. Daná osoba však stále musí hříchu litovat a zříci se ho s pevným úmyslem se napravit.

U rozvedených a civilně znovu sezdaných osob učení církve vyžaduje, aby se zdržely sexuální intimity. To platí i v případě, že musí (kvůli péči o děti) nadále žít pod jednou střechou. Závazek žít jako bratr a sestra je nutný k tomu, aby rozvedení a civilně sezdaní mohli přijmout smíření ve svátosti pokání, která by jim pak mohla otevřít cestu k eucharistii. Takové osoby se vybízejí, aby pravidelně přistupovaly ke svátosti pokání, a v případě selhání v čistotě se v této svátosti dovolávaly nesmírného Božího milosrdenství.

¹⁵ Héctor AGUER, „Carta del Mons. Héctor Aguer a sus sacerdotes,“ „El Arzobispo de La Plata pide a sus sacerdotes que no den de comulgar a los divorciados vueltos a casar,“ *InfoCatólica*, 23. 6. 2016, <https://tinyurl.com/2krxb6vn>.

I tam, kde kvůli dětem partneři žijí pod jednou střechou v čisté zdrženlivosti a dostali rozhrěšení (takže jsou zbaveni osobního hříchu), zůstává nešťastnou skutečností, že objektivně vzato jejich veřejný stav a životní podmínky v novém vztahu odporují Kristovu učení proti rozvodu. Konkrétně řečeno, pokud tedy pastýři podávají svaté přijímání rozvedeným a znovu sezdaným osobám, které se snaží žít čistě, měli by tak činit způsobem, který nezpůsobí pohoršení nebo nevyvolá dojem, že Kristovo učení lze zrušit. Také v jiných souvislostech je třeba dbát na to, aby nevznikl nechtěný dojem, že se tak rozvod a nový civilní svazek podporují; rozvedené a civilně znovu sezdané osoby by tedy neměly zastávat odpovědné funkce ve farnosti (např. ve farní radě) ani vykonávat liturgické služby či funkce (např. lektor, mimořádný rozdělovatel svatého přijímání).¹⁶

(7.) Diecéze Pasov (Německo), Stefan Oster (20. 7. 2016)

Pasovský biskup Oster v dopise adresovaném kněžím připouští možnost diskrétního přístupu k eucharistii pro osoby v neregulérních vztazích, pokud ve svém svědomí po důkladné reflexi dojdou k závěru, že je to možné.

Dovedu si [...] představit, že [...] delší cesta, zahrnující intenzivní reflexi, modlitbu, doprovázení, upřímnou diskusi, povede k osobnímu přesvědčení ve svědomí jednotlivých věřících, že je pro ně přístup [k eucharistii] možný. [...] Chtěl bych pastýře požádat a výslovně jim doporučit, aby upozornili ty, kteří se po zpytování svědomí rozhodnou přistoupit k eucharistii, že takový krok s sebou nese pro samotné věřící převzetí velké osobní odpovědnosti, protože zde jde o rozhodnutí pro výjimku z církevní normy, která sama o sobě zůstává plně platná, jak potvrzuje papež František. Zároveň bych doporučoval, aby odpovědný pastýř v takovém případě také výslovně požádal věřící, aby [k eucharistii] nepřistupovali demonstrativně, ale diskrétně, aby nedošlo ke zmatku.¹⁷

V příloze listu se nacházejí otázky pro hlubší zpytování svědomí pro doprovázení osob v neregulérních vztazích.

¹⁶ Charles CHAPUT, „Pastoral Guidelines for Implementing *Amoris Laetitia*,” *Nova et vetera* 15 (2017): 1–7. Dostupné též na <https://tinyurl.com/4bwszxb>.

¹⁷ Stefan OSTER, „Brief an die Priester im Nachgang zum päpstlichen Schreiben *Amoris laetitia*,” <https://tinyurl.com/bdcvpy3k>.

3.2 Druhá fáze recepce a aplikace *Amoris laetitia*

(8.) Biskupové z pastoračního regionu Buenos Aires (Argentina) (5. 9. 2016)

Pastorační region (církvní provincie) Buenos Aires zahrnuje arcidiecézi Buenos Aires a dalších 11 sufragánních diecézí. Zdejší biskupové vydali pastorační směrnice k aplikaci *Amoris laetitia* o deseti bodech. Z nich nejvíce relevantní pro téma našeho článku jsou č. 4–7, která hovoří o cestě pastoračního doprovázení a rozlišování:

4. Tato cesta nemusí nutně končit u svátosti; může také vést k jiným způsobům začlenění do života církve: větší přítomnosti ve společenství, účasti v modlitebních nebo diskusních skupinách, zapojení do různých církevních služeb atd. (srov. 299).

5. Pokud to konkrétní okolnosti páru umožňují, zejména jsou-li oba křesťané na cestě víry, je možné navrhnout jim závazek žít ve zdrženlivosti. *Amoris laetitia* nepřehlíží těžkosti této volby (srov. pozn. 329) a nechává otevřenou možnost přistupovat ke svátosti smíření, když dojde k nedodržení tohoto předsevzetí (srov. pozn. 364, podle učení sv. Jana Pavla II. v listu kardinálu W. Baumovi z 22. března 1996).

6. Za jiných složitějších okolností a v případech, kdy nebylo možné dosáhnout prohlášení o neplatnosti předchozího manželství, může být výše zmíněná volba reálně neuskutečnitelná. I přesto je však možné vydat se cestou rozlišování. Dojde-li se k poznání, že v konkrétním případě existují určitá omezení, která snižují odpovědnost a přičitatelnost viny (srov. 301–302), zejména pokud někdo má za to, že by se dopustil dalšího provinění tím, že by uškodil dětem z nového svazku, *Amoris laetitia* otevírá možnost přistupovat ke svátostem smíření a eucharistie (srov. pozn. 336 a 351). Ty pak dotyčnému člověku umožňují v síle milosti dále zrát a růst.

7. Musíme se však vyvarovat toho, abychom tuto možnost chápali jako neomezený přístup ke svátostem nebo jako by ji ospravedlňovala jakákoli situace. [...] ¹⁸

V listu adresovaném Sergiovi Alfredu Fenoyovi, biskupu v San Miguel, odpovědnému delegátu tohoto pastoračního regionu, papež František přijímá „argentské desatero“ kladně: „Váš dopis je velmi dobrý

¹⁸ LOS OBISPOS DE LA REGIÓN PASTORAL BUENOS AIRES, „Criterios básicos para la aplicación del capítulo VIII de *Amoris laetitia*,“ AAS 108 (2016): 1072–1074. Dostupné též na <https://tinyurl.com/34edb27c> [cit. 5. 12. 2022]. Český překlad: „Základní kritéria pro využití 8. kapitoly *Amoris laetitia*,“ *Salve*, č. 1–2 (2018): 130–132. Zde citujeme vlastní překlad.

a přesně vyjadřuje smysl 8. kapitoly *Amoris laetitia*. Nejsou žádné jiné interpretace. Jsem si jistý, že právě tato povede k velkému dobru.¹⁹ Papežův list nese stejné datum jako argentinské směrnice, tj. 5. září 2016.

Informace o listu papeže Františka argentinským biskupům s výňatky z obou textů byla zveřejněna v *L'Osservatore Romano* 12. 9. 2016.²⁰ Toto datum můžeme považovat za začátek druhé fáze recepce a aplikace AL.

(9.) Arcidiecéze Rouen (Francie), Dominique Lebrun (8. 9. 2016)

Francouzský arcibiskup Dominique Lebrun nejprve ve svém pastýřském listu pozval všechny rozvedené (a případně i znovu sezdané) věřící své diecéze na slavnost Všech svatých do katedrály v Rouen na společnou modlitbu a průchod Branou milosrdenství.²¹ Pro zahájení procesu rozlišování, s případnou možností v jeho závěru přijímat eucharistii, vyčlenil několik kněží, „misionářů milosrdenství“. Tuto iniciativu potvrdil i o tři měsíce později (8. 12. 2016) jako trvalou nabídku pastoračního doprovázení a rozlišování, jak píše ve svém listu:

Vyzývám vás, abyste zaujali nebo obnovili své místo v církvi. Jste členy církve. Pochybujete o tom? Slyšte prosím, s jakou radostí vás oslovuji jako milované bratry a sestry! Někteří rozvedení nebo odloučení lidé zůstávají svému manželskému partnerovi pozoruhodně věrní. Vyživování svátostmi žijí své manželství s odvahou a smelostí. Je to vzácné svědectví.

Rozvedení lidé žijící v novém svazku se také účastní života našich společenství, aniž by přijímali svátost eucharistie. Velmi jim děkuji. Často jsou diskrétní. Někdy mají obavy a přemýšlejí, zda dělají správnou věc. Jiní se rozhodli podle svého svědomí eucharistii přijímat. Ptají se také sami sebe: co si myslí komunita, kněz? Je to tak správně? Každá situace, každá cesta vyžaduje rozlišování. Papež předpokládá, že toto rozlišování umožní přijetí svátostí, pokud se nejedná o závažné pochybení. „Podmínky“ nebo „okolnosti“ zmírňují odpovědnost ([AL] č. 301/2).

Papež nás vyzývá, abychom si udělali čas na rozlišování. Nebudme v tom ani příliš rychlí... ani příliš pomalí. V návaznosti na Rok milosrdenství je sedm kněží

¹⁹ FRANTIŠEK, „Epistula apostolica,“ AAS 108 (2016): 1071–1072, zde cit. s. 1071. Česky: tamtéž, s. 129.

²⁰ Srov. „Papa Francesco sulla lettera di vescovi argentini dedicata all'«*Amoris laetitia*». Discernimento e carità pastorale,“ *L'Osservatore Romano*, 12. –13. 9. 2016, s. 7.

²¹ Srov. Dominique Lebrun, „Lettre et invitation de Mgr Dominique Lebrun, aux personnes séparées, divorcées, divorcées remariées, membres de l'Église catholique,“ <https://tinyurl.com/35rr5pu9>.

misionářů milosrdenství připraveno vás zvláště přijmout. Díky nim budete moci ve vši diskrétnosti zpytovat své svědomí s pomocí Božího slova. Misionáři si vyslechnou vaše otázky. Předají vám ty papežovy (srov. [AL] č. 300). K zahájení cesty bude třeba dvou nebo tří setkání s jedním z misionářů. S jeho souhlasem pak budete moci určit cestu, kterou se má vaše farní společenství vydat. Každý případ je jedinečný, říká papež. Někteří z vás jsou již možná na dobré cestě. Mám radost. Misionáři milosrdenství na vás čekají! Neváhejte! Pokud si to přejete...²²

(10.) Biskupové Alberty a Severozápadních teritorií (Kanada) (14. 9. 2016)

Šest biskupů kanadského teritoria Alberta a Severozápadních teritorií vydalo v září 2016 pastorační dokument zaměřený přímo na otázku svatého přijímání pro rozvedené a znovu seždané katolíky. Nejprve v něm předkládají svá doktrinní východiska:

Manželství, učí [svatý Pavel], je velkým tajemstvím, které zjevuje láskyplné společenství mezi Kristem a církví (srov. Ef 5, 31–32). Je tedy svátostí, veřejnou institucí s posláním vydávat svědectví o věrné Kristově lásce. Pro pokřtěné křesťany je tedy cizoložství nejen porušením jednoho z přikázání Desatera, ale také veřejným svědectvím proti samotné podstatě církve: manželskému spojení mezi Kristem a pokřtěnými.

Právě toto spojení mezi Kristem a jeho církví se slaví a prohlubuje při každém slavení svátosti eucharistie. Přijímáním eucharistie dávají katolíci viditelně a veřejně najevo svou účast na „nové smlouvě“ založené v Kristově krvi a nabídnuté jeho učedníkům (srov. Lk 22, 20); dávají najevo svou jednotu s Kristovým sebeobětováním Otci a s ostatními údě církve. Proto každé vážné narušení této jednoty, jako je cizoložství, musí být před přijetím svatého přijímání uzdraveno.²³

Jedná se o vyjádření symbolicko-svátostného důvodu, proč rodinná situace věřícího, která objektivně protirečí snubnímu smyslu eucharistie, a to bez ohledu na velikost osobní morální viny, mu brání v jejím přijetí. Tento argument, opakovaně předkládaný v dřívějších dokumentech církve,²⁴ v *Amoris laetitia* chybí. Celá svátostná dimenze manželství jako

²² Dominique LEBRUN, „Invitation de Mgr Dominique Lebrun, aux personnes séparées, divorcées, divorcées remariées, membres de l'Église catholique,“ <https://tinyurl.com/3vz6m5e2>.

²³ THE CATHOLIC BISHOPS OF ALBERTA AND THE NORTHWEST TERRITORIES, „Guidelines for the Pastoral Accompaniment of Christ's Faithful Who Are Divorced and Remarried without a Decree of Nullity,“ tinyurl.com/9tdfdy7u.

²⁴ Srov. *Familiaris consortio* 84, *Sacramentum caritatis* 29 aj.

veřejného prorockého znamení je tu, zdá se, upozaděna ve prospěch morálně-teologické analýzy a rozlišování osobní viny ve svědomí.²⁵

Etická rovina je samozřejmě důležitá. Kanadští biskupové proto připomínají biblické varování před nehodným přijímáním eucharistie (srov. 1 Kor 11, 27–30). Na jiném místě vnímají potřebu upozornit na některé podle nich mylné názory objevující se v médiích i jinde:

Může se stát, že prostřednictvím médií, přátel nebo rodiny se páry dozvědí, že v církvi došlo ke změně praxe, takže nyní pro to, aby rozvedené a civilně znovu seztané osoby mohly přistupovat ke svatému přijímání při mši svaté, stačí, když si o tom promluví s knězem. Tento názor je mylný. Páry, které o to projeví zájem, je třeba vybídnout k setkání s knězem, aby se znovu mohly seznámit s „Božím plánem [týkajícím se manželství] v celé jeho velikosti“ (*Amoris Laetitia*, 307), a tak mohly pochopit správnou cestu k plnému smíření s církví.

Pastorační návrh kanadských biskupů pro doprovázení rozvedených a znovu seztaných katolíků lze označit jako „tradiční“:

V případech, že [církvní] soud potvrdí platnost prvního svazku, poslušnost ve víře vůči nerozlučitelnosti manželství, jak ji zjevil Kristus, jim ukáže, jaké kroky musí následovat. Jsou povinni žít s důsledky této pravdy jako součást svého svědectví o Kristu a jeho učení o manželství. To může být obtížné. Pokud například nebudou schopni žít odděleně kvůli péči o děti, budou se muset zdržet sexuálních intimností a žít v čistotě „jako bratr a sestra“ (srov. *Familiaris consortio*, 84). Takové pevné předsevzetí žít v souladu s Kristovým učením a vždy spoléhat na pomoc jeho milosti jim otevírá možnost slavit svátost pokání, což následně může vést k přijetí eucharistie při mši svaté.

(11.) Diecéze Řím (Itálie), Agostino Vallini (19. 9. 2016)

Kardinál Agostino Vallini (vikář diecéze) na pastorační konferenci s názvem „*Radost z lásky*“: *cesta rodin v Římě*, která se uskutečnila 19. září 2016 v bazilice svatého Jana v Lateránu, nabídl pro ty, kdo se v diecézi zapojují do pastorační péče o rodiny, konkrétní vodítka i pro aplikaci 8. kapitoly *Amoris laetitia*.

[V.] [...] V poznámce pod čarou 351 [AL] čteme: „V určitých případech by to mohla být také svátostná pomoc.“ Papež používá podmiňovací způsob, takže neříká, že ke svátostem musí být člověk připuštěn, i když to v určitých případech a za urči-

²⁵ Detailní analýzu tohoto problému lze nalézt v Giulio MEIATTINI, *Amoris laetitia? I sacramenti ridotti a morale*, Torino: La fontana di Siloe, 2018.

tých podmínek nevylučuje. Papež František rozvíjí předchozí magisterium v linii hermeneutiky kontinuity a prohloubení, a nikoli diskontinuity a zlomu.²⁶ [...]

Nejde o to, aby [věřící] nutně dospěli ke svátostem, ale o jejich nasměrování k živým formám integrace do života církve. Pokud to však konkrétní okolnosti páru umožňují, tj. pokud jejich cesta víry byla delší, upřímná a postupná, nabídne se jim život ve zdrženlivosti; pokud je pak tato volba obtížně uskutečnitelná kvůli stabilitě páru, *Amoris laetitia* nevylučuje možnost přístupu ke svátosti smíření a eucharistii [AL pozn. 336 a 351]. To znamená určitou otevřenost, jako v případě, kdy existuje morální jistota, že první manželství bylo neplatné, ale neexistují důkazy, které by to prokázaly u soudu; ale nikoliv v případě, kdy se například někdo chlubí svým stavem, jako by to byla součást křesťanského ideálu atd.

VI. Jak máme tuto otevřenost chápat? Jistě ne ve smyslu plošného přístupu ke svátostem, jak se to někdy děje, ale ve smyslu rozlišování, které správně posuzuje každý případ zvlášť. Kdo rozhoduje? z obsahu textu a *mens rea* jeho autora se mi nezdá, že by existovalo jiné řešení než řešení *fora interna*. *Forum internum* je totiž velmi příznivou cestou k otevření srdce těm nejintimnějším sdělením, a pokud člověk časem naváže vztah důvěry se zpovědníkem nebo duchovním vůdcem, je možné s ním začít a rozvíjet dlouhou, trpělivou cestu obrácení, složenou z malých kroků a postupného ověřování. Nemůže to tedy být nikdo jiný než zpovědník, kdo v určitém okamžiku ve svém svědomí, po dlouhém přemýšlení a modlitbě, musí převzít odpovědnost před Bohem a požádat o to, aby přijímání svátostí probíhalo diskrétním způsobem. V takových případech cesta rozlišování (AL 303: „dynamické rozlišování“) nekončí, aby bylo možné dosáhnout nových kroků směrem k naplnění křesťanského ideálu.²⁷

(12.) Arcidiecéze Modena-Nonantola (Itálie), Erio Castellucci (24. 9. 2016)

Arcibiskup-opat Erio Castellucci přestavil na konci září 2016 v dómu v Modeně pastýřský list při příležitosti zahájení nového pastoračního roku. Tento list, jak čteme v úvodu, „je plodem zkušeností a reflexe mnoha lidí: jednotlivců, rodin a skupin, kteří v diecézi, ve farnostech i v domovech přispěli svým dílem“.²⁸ Co se týče našeho tématu, dokument uvádí:

²⁶ Odkaz vypuštěn. Podtržení v originále.

²⁷ Agostino VALLINI, „La letizia dell'amore: il cammino delle famiglie a Roma,“ <https://tinyurl.com/vhf4usp2>.

²⁸ Erio CASTELLUCCI, „È il Signore che costruisce la casa. La lettera pastorale per l'anno 2016–2017,“ *Il Regno-documenti*, 2016, č. 17, s. 527–541 (zde s. 527). Dostupné též na <https://tinyurl.com/2hvb3ndw>.

Pokud se zjistí, že předchozí manželství je platné, zůstává možnost přijmout takový stav účasti na životě církve, který *nezahrnuje* přijímání eucharistie – a v tomto případě platí beze zbytku to, co bylo dříve stanoveno [magisteriem] a připomenuto výše –, nebo nastoupit cestu, která může vést k návratu k eucharistickému přijímání, i když situace nesvátoštného soužití přetrvává; tato možnost představuje novinku v *Amoris laetitia*, schválenou těsnou většinou synodních otců.²⁹

**(13.) Arcidiecéze Trani-Barletta-Bisceglie (Itálie), Giovan [sic]
Battista Pichierri (25. 11. 2016)**

Arcibiskup Pichierri z italského regionu Puglia podmiňuje přijetí svátostí schválením („církvním uznáním“) ze strany některého z 5 kněží své diecéze, které pro tento účel jmenoval.

[37.] Pokud jde o svátostnou integraci, považuji za vhodné, aby osobní rozlišování doprovázené knězem vyústilo v *církevní uznání* prostřednictvím mnou určených kněží (jeden pro každou pastorační oblast arcidiecéze) uvedených ve zvláštním jmenovacím dekretu. Jmenování výše zmíněných kněží nemá v úmyslu zbavit odpovědnosti svědomí věřících a rozlišování jednotlivých pastýřů, ale má sloužit k lepšímu zdůraznění toho, že se jedná o církevní krok, který je třeba uskutečňovat vždy s ohledem na společné dobro. Kromě toho se tím chceme vyhnout „nebezpečí mylných informací, jako je představa, že každý kněz může hned udělit ‚výjimku‘ nebo že existují osoby, které mohou obdržet výsady výměnou za protislužbu“ [AL 300].³⁰

**(14.) Arcidiecéze Malta a diecéze Gozo (Malta), Charles Scicluna,
Mario Grech (8. 1. 2017)**

Arcibiskup Charles Scicluna, od roku 2018 sekretář Kongregace (nyní Dikasteria) pro nauku víry, a biskup Mario Grech, oba z Malty, zveřejnili v lednu 2017 „Kritéria pro aplikaci 8. kapitoly *Amoris laetitia*“, adresovaná kněžím, která byla následně publikována i v *L'Osservatore Romano* 14. 1. 2017.³¹ Rozhodnutí o přijetí eucharistie v neregulérních situacích ponechávají na svědomí věřících (č. 10). Současně vyzývají k jejich co největší inkluzi do církevního společenství (č. 11).

²⁹ Tamtéž, s 535.

³⁰ Giovan Battista PICCHIERRI, „In cammino verso la pienezza dell'amore. Lettera pastorale sull'*Amoris laetitia*,“ *Il Regno-documenti*, 2017, č. 9, s. 271–283 (zde s. 279). Dostupné též na <https://tinyurl.com/yjjucv63>.

³¹ Charles J. SCICLUNA – Mario GRECH, „Criteri applicativi di «*Amoris laetitia*». Luce per le nostre famiglie,“ *L'Osservatore Romano*, 14. 1. 2017, s. 7.

10. Pokud se na základě procesu rozlišování, podniknutého „s pokorou, diskretností a láskou k církvi a jejímu učení, při upřímném hledání Boží vůle a v touze dojít k dokonalejší odpovědi na ni“ (AL 300),³² odloučenému nebo rozvedenému člověku, který žije v novém vztahu, podaří s informovaným a osvíceným svědomím dospět k poznání a přesvědčení, že je smířen s Bohem, nelze mu bránit v účasti na svátostech pokání a eucharistie (viz AL, pozn. 336 a 351).

11. Během tohoto procesu rozlišování bychom měli spolu s těmito lidmi zkoumat, jak „jejich účast se může projevovat různými církevními službami“, zejména v „oblasti liturgie, pastorece, výchovy a institucí“ (AL 299). Nemělo by se vylučovat, aby tito lidé byli považováni za vhodné kmotry.³³

(15.) Personální ordinariát Stolce sv. Petra (USA a Kanada) (Steven J. Lopes) (17. 1. 2017)

Personální ordinariát Stolce svatého Petra byl zřízen v roce 2012 a sídlí v texaském Houstonu. Slouží bývalým anglikánským komunitám ve Spojených státech a Kanadě. Zahrnuje přes 40 farností s téměř 70 kněžími. Biskup v čele ordinariátu (od roku 2015 Stephen J. Lopez) je členem jak americké, tak kanadské biskupské konference.³⁴

Pastorační pokyny biskupa Lopeze adresované bývalým anglikánům, kteří vstoupili do plného společenství s katolickou církví, sleduje tradiční linii *Familiaris consortio*.

Civilně znovu sezdáný pár, pokud se zavázal k úplné zdrženlivosti, by mohl po náležitém rozlišení se svým pastýřem a s využitím svátosti smíření přistupovat k eucharistii. Takový pár může prožívat zdrženlivost jako obtížnou a někdy může selhat; v takovém případě má jako každý křesťan činit pokání, vyznat své hříchy a začít znovu. [...]

Smíření vyžaduje lítost, „bolest ducha a odsouzení spáchaného hříchu, spojené s předsevzetím v budoucnu už nehřešit“.³⁵ Civilně znovu sezdáný pár, který se pevně rozhodl pro úplnou čistotu, se tedy rozhoduje znovu nehřešit, čímž se podstatně liší od civilně znovu sezdáného páru, který nemá pevný úmysl žít čistě, jakkoli může cítit zármutek nad selháním svého prvního manželství. V této situaci [takový pár] buď neuznává, že jejich nečistota, která je cizoložstvím, je vážně špatná, nebo nemá pevný úmysl vyhybat se hříchu. V obou případech není splněna

³² Zde český překlad upraven, aby odpovídal vyjádření maltských biskupů.

³³ Charles J. SCICLUNA – Mario GRECH, „Criteria for the Application of Chapter VIII of *Amoris Laetitia*,“ tinyurl.com/vsfuudhd.

³⁴ „What is the Personal Ordinariate of the Chair of Saint Peter?“ <https://tinyurl.com/w3r4ev4r>.

³⁵ *Katechismus katolické církve*, 1451, který zde cituje tridentský koncil, DS 1676.

dispozice potřebná ke svátosti smíření; eucharistii by tak přijali ve stavu těžkého hříchu. Dokud civilně znovu sezdání nemají upřímný úmysl zcela se zdržet sexuálních vztahů, svátostná kázeň jim neumožňuje přijímat eucharistii.³⁶

(16.) Německá biskupská konference (23. 1. 2017)

Německá biskupská konference ve svých směrnících klade důraz na rozhodnutí svědomí věřících, které je doprovázeno pastorační péčí.

Ne všichni věřící, jejichž manželství se rozpadlo a kteří jsou civilně rozvedeni a znovu sezdání, mohou bez rozlišení přijímat svátosti. Je třeba spíše diferencovaných řešení, která budou odpovídat jednotlivým případům a přijdou na řadu v případech, že manželství nelze prohlásit za neplatné. [...]

Amoris laetitia vychází z procesu rozlišování doprovázeného člověkem činným v pastoraci. Na základě tohoto procesu, v němž je v nejvyšší míře zapojeno svědomí všech zúčastněných, otevírá *Amoris laetitia* možnost přijímat svátosti smíření a eucharistie. V *Amoris laetitia* papež František zdůrazňuje důležitost rozlišování svědomí: [...] (AL č. 37). Na konci takového duchovního procesu, v němž jde vždy o *integraci*, však není vždy přijetí svátosti pokání a eucharistie. Individuální rozhodnutí nepřijmout nebo ještě nepřijmout svátosti si za daných okolností zaslouží respekt a ohled. Rozhodnutí přijmout svátosti je však třeba také respektovat. Je nutné se vyvarovat jak laxismu bez hlubšího zájmu o *doprovázení, rozlišování a integraci*, tak i rigoristického přístupu, který se zastavuje u rychlého odsouzení lidí v takzvaných neregulérních situacích. Takové extrémní postoje by měly být nahrazeny rozlišováním (lat. „*discretio*“) v osobním dialogu. Považujeme za svůj úkol prohlubovat proces formace svědomí věřících. Za tímto účelem je třeba zlepšit kompetence těch, kdo působí v pastoraci, a poskytnout jim kritéria. Svatý otec tato kritéria pro formaci svědomí podrobně a výtečným způsobem uvádí v *Amoris laetitia* (viz AL č. 298–300).³⁷

(17.) Biskupská konference Kampánie (Itálie) (30. 1. 2017)³⁸

Regionální biskupská konference Kampánie přijímá za svou interpretaci AL předloženou argentinskými biskupy.

³⁶ Steven J. LOPES, „A pledged troth. Pastoral Letter on *Amoris Laetitia*,“ <https://tinyurl.com/2p9ycthu>.

³⁷ DEUTSCHE BISCHOFSKONFERENZ, „Die Freude der Liebe, die in den Familien gelebt wird, ist auch die Freude der Kirche. Einladung zu einer erneuerten Ehe- und Familienpastoral im Licht von *Amoris laetitia*,“ <https://tinyurl.com/42xtuazx>.

³⁸ CONFERENZA EPISCOPALE CAMPANA, „Linee-guida per la recezione della *Amoris laetitia*,“ *Il Regno-documenti*, 2017, č. 7, s. 214–217. Dostupné též na <https://tinyurl.com/djmdedkm>.

Pokud se [během procesu rozlišování] dospěje k poznání, že v daném případě existují osobní omezení, která zmírňují odpovědnost a vinu (srov. 301–302), otevírá dokument možnost přístupu ke svátostem smíření a eucharistie [následuje citace z AL 305]. A pomoc církve „v určitých případech by mohla být také svátostná“ (pozn. 351). Je však třeba se vyvarovat toho, abychom tuto možnost chápali jako pouhý „rozšířený“ přístup ke svátostem nebo jako by jej ospravedlňovala jakákoli situace. Může být na místě, aby přístup ke svátostem probíhal diskrétním způsobem, zejména pokud hrozí riziko nesouhlasu [ze strany ostatních věřících]. Zároveň však nesmíme přestat doprovázet společenství, abychom mu pomohli růst v duchu porozumění a přijetí, a dbát na to, abychom nevnesli zmatek do učení církve o nerozlučitelnosti manželství.

(18.) Diecéze Chur (Švýcarsko), Vitus Huonder (2. 2. 2017)

Švýcarský biskup Vitus Huonder ve svých pokynech adresovaných kněžím zdůrazňuje jako klíčový doktrinárně-pastorační princip respekt k existenci manželského pouta z prvního (stále platného) manželství (č. 7–8). Doporučuje též ke studiu *Vademecum* profesorů římského Institutu Jana Pavla II.³⁹

7. Přijímání eucharistie civilně znovu sezdanými rozvedenými nesmí být ponecháno na subjektivním rozhodnutí. Musí vycházet z objektivních okolností (z církevních předpisů pro přijímání eucharistie). V případě rozvedených a civilně znovu sezdaných manželů je rozhodující respektování [stále] existujícího manželského pouta.

8. Pokud během rozhovoru (při zpovědi) rozvedený a civilně znovu sezdaný žádá rozehřešení, je třeba se ujistit, že tato osoba je ochotna přijmout pokyny *Familiaris consortio* 84 [...]. To znamená: pokud oba partneři nemohou ze závažných důvodů splnit povinnost odloučení (srov. AL 298), jsou povinni žít spolu jako bratr a sestra. Toto nařízení stále platí, už jen proto, že nová apoštolská exhortace *Amoris laetitia* výslovně nestanoví „nové obecné normy kanonické povahy“ (AL 300). Kajícíník bude muset dosvědčit pevnou vůli žít s respektem k manželskému poutu z „prvního“ manželství.⁴⁰

³⁹ Srov. José GRANADOS – Stephan KAMPOWSKI – Juan José PÉREZ-SOBA, *Amoris laetitia. Accompagnare discernere, integrare. Vademecum per una nuova pastorale familiare*, Siena: Cantagalli, 2016. Česky: *Nová pastorační péče o rodiny. Průvodce podle Amoris laetitia*, Brno: Akademie kanonického práva, 2017.

⁴⁰ Vitus HUONDER, „Die Heiligkeit des Ehebandes – Wort zum Nachsynodalen Apostolischen Schreiben *Amoris Laetitia*,“ <https://tinyurl.com/2p8zws5c>.

**(19.) Diecéze Rottenburg-Stuttgart (Německo), Gebhard Fürst
(2. 2. 2017)**

Biskup Fürst vydal na začátku doby postní 2017 pastýřský list zaměřený na pastorační rodiny ve světle AL. Odkazuje v něm na společné prohlášení německých biskupů k AL (viz výše č. 16), které přebírá a chce je uvést do pastorační ve své diecézi. Rozhodnutí o (ne)přistupování k eucharistii tak ponechává na rozlišení věřících ve svědomí.⁴¹

**(20.) Vojenský ordinariát Kanady, Scott C. McCaig
(22. 2. 2017)**

Biskup Scott C. McCaig předkládá jasné a konkrétní praktické směrnice k aplikaci AL „určené zejména kněžím, jáhnům a pastoračním spolupracovníkům (laickým asistentům) ordinariátu“.⁴²

Ve velmi specifických situacích může pomoc církve lidem v neregulérních situacích zahrnovat pomoc svátostí (AL, pozn. 351). Podmínky uvedené v *Amoris laetitia* pro takovou pastorační výjimku z řádné církevní disciplíny (vyhlášené v kán. 915, CCEO, kán. 855) jsou následující:

1. Nejprve je třeba uplatnit „zákon graduality“. Tímto morálním principem vyjadřujeme uznání, že naším cílem musí být vždy plnost Božího životodárného zákona, ale že morální obrácení je často pomalý a postupný proces. [...] Prakticky to znamená, že musí existovat pevný úmysl se změnit; úmysl příjemce pokání nebo svatého přijímání uvést svůj život do plného souladu s evangeliem, i když tomu mohou bránit závažné okolnosti. [...]

2. Za druhé, osoba v této objektivně neregulérní situaci nesmí být ve stavu smrtelného hříchu. [...]

3. Nakonec musí existovat závažný pastorační důvod, proč by aplikace řádné církevní disciplíny způsobila jen další škodu. [...] Obvykle přijímání svátostí pro ty, kteří se nacházejí v neregulérní situaci, vyžaduje zachování zdrženlivosti, ale existují extrémní situace, kdy abstinence od manželských styků není schůdná.

[...] V případě mimořádných pastoračních okolností, které splňují kritéria uvedená v *Amoris laetitia*, kdy je někdo připuštěn ke svatému přijímání a zároveň zůstává v neregulérní situaci, je třeba věnovat velkou pozornost tomu, aby nedošlo k po-

⁴¹ Gebhard FÜRST, „Am grössten ist die Liebe. Ehe- und Familienpastoral im Licht von *Amoris laetitia*,“ <https://tinyurl.com/yyhvkbtk>.

⁴² Scott C. McCaig, „On the Implementation of Chapter Eight of the Apostolic Exhortation *Amoris laetitia* in the Military Ordinariate of Canada,“ <https://tinyurl.com/4aus37kr>.

horšení věřících. Toho by se mohlo dosáhnout dobrovolným veřejným sdělením páru, který žije ve zdrženlivosti, nebo by to mohlo vyžadovat přijímání svátosti eucharistie v soukromí nebo ve farnosti, kde se o této situaci neví.⁴³

(21.) Diecéze Řezno (Německo), Rudolf Voderholzer

(14. 3. 2017)

Řezenský biskup Voderholzer se (s odvoláním na názor, který předložil i Gerhard Ludwig Müller) přiklání k závěru, že je možné udělit povolení k přijetí svátosti v případě, kdy je neplatnost prvního manželství zjištěna s vysokou morální jistotou, ale nelze ji právně dokázat. V ostatních případech zastává tradiční linii pastorače:

[Čl. 5.:] Vzhledem k velkému významu, který církev přiznává manželské sexualitě, mohou být ke svátostem připuštěni znovu sezdání manželé, kteří jsou oba ochotni žít zdrženlivě „jako bratr a sestra“, čímž nepřímou uznávají první manželský svazek. Pastýř, který dotyčné doprovází v důvěrném rozhovoru, by neměl tuto možnost, která byla i v minulosti znovu a znovu velkoryse přijímána, zatajovat. Součástí toho by mělo být i zásadní upozornění, že „předvídatelnost nového pádu není na újmu pravosti předsevzetí“ (AL, pozn. 364).⁴⁴

(22.) Diecéze Alcalá de Henares (Španělsko), Juan Antonio

Reig Pla (20. 3. 2017)

Španělský biskup Juan Antonio Reig Pla ve svých stručných pastoračních směrnicích explicitně přijímá interpretaci *Amoris laetitia*, kterou publikovali tři profesori římského papežského Institutu Jana Pavla II. pro studium manželství a rodiny,⁴⁵ tj. přesvědčení, že dosavadní svátostná disciplína zůstává beze změny.

[J]ako zásadu, která má zabránit jakékoli gradualitě mravního zákona, kterou biskupská synoda odmítla a kterou papež František vyloučil ve své apoštolské exhortaci [srov. AL 300], povzbuzují všechny rozvedené bratry a sestry nacházející se v neregulární situaci, aby se obrátili na křesťanské společenství a podíleli se na jeho životě a doprovázení. Budou tak moci započít cestu, která je krok za krokem přivede blíže ke Kristu a prohloubí jejich porozumění evangeliu manželství, které Bůh na počátku ustanovil jako nerozlučitelný svazek muže a ženy a které Kristus proměnil v živé a účinné znamení své lásky k církvi. Cílem této cesty bude, aby

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Rudolf VORDERHOLZER, „Diözesane Handreichung für die Seelsorge mit wiederverheirateten Geschiedenen,“ <https://tinyurl.com/yt5utuj2>.

⁴⁵ Srov. GRANADOS – KAMPOWSKI – PÉREZ-SOBA, *Nová pastorační péče o rodiny*.

pokřtěni mohli žít podle Ježíšových slov. Teprve až budou připraveni k tomuto kroku, budou moci přijmout svátostné rozhřešení a eucharistii.

Objektivní podmínky vyžadované církevním magisteriem pro přístup k přijímání svátostí tedy zůstávají v platnosti [tj. včetně závazku žít v úplné zdrženlivosti]. [...] To je objektivní požadavek, který nepřipouští žádné výjimky a jehož splnění musí být předmětem pečlivého rozlišování v interním fóru; žádný kněz se nemůže považovat za oprávněného od tohoto požadavku upustit.⁴⁶

(23.) Diecéze Portland, Oregon (USA), Alexander K. Sample

(4. 4. 2017)

Biskup Alexander Sample nejprve (7. 9. 2016) vydal pastýřský list obsahující pouze obecné doktrinární základy pastorače podle *Amoris laetitia*.⁴⁷ V následném pastoračním dokumentu jen s drobnými úpravami přebírá směrnice, které pro filadelfskou arcidiecézi zveřejnil Charles Chaput.⁴⁸ Jedná se tedy o další případ „tradiční linie“ svátostné disciplíny.

(24.) Belgická biskupská konference (24. 5. 2017)

Belgická biskupská konference ponechává rozhodnutí o přijetí eucharistie u rozvedených a znovu sezdaných plně (a výlučně) na rozhodnutí jejich svědomí. Ostatní činitelé pastorače mají v tomto procesu rozlišování pouze doprovodnou úlohu.

Papež vyzývá rozvedené a znovu sezdané ke „zpytování svědomí s pomocí rozjímání a pokání“ (AL 300). Při tomto rozlišování mají mít možnost počítat s pomocí pastoračního doprovázení, přesněji s možností radit se s knězem, jáhnem nebo jiným pastoračním pomocníkem. My jako biskupové chceme být též připraveni pomoci. AL jasně otevírá dveře rozvedeným a znovu sezdaným k možnosti „svátostné pomoci“ (srov. AL 305, poznámka 351). Ale toto rozhodnutí nemohou brát na lehkou váhu, nemají ho brát méně vážně než ostatní věřící. Papež předkládá některá kritéria: [Dokument zde přebírá AL 300.]

Na takové cestě rozlišování je ze strany těchto osob, stejně jako těch, kteří za ně pastoračně odpovídají, důležité zpytování svědomí. Je zjevné, jakou váhu papež

⁴⁶ Juan Antonio REIG PLA, „Acompañar a los bautizados que se han divorciado y viven en otra unión. Criterios y disposiciones para la Diócesis de Alcalá de Henares propuesta por el Obispo diocesano Juan Antonio Reig Pla,“ <https://tinyurl.com/2hymkuwz>.

⁴⁷ Alexander K. SAMPLE, „A True and Living Icon: Reading of *Amoris Laetitia* in Light of Church Teaching,“ <https://tinyurl.com/2p99z7bh>.

⁴⁸ Srov. Alexander K. SAMPLE, „Pastoral Guidelines for Implementing *Amoris Laetitia*,“ <https://tinyurl.com/4jw9zrma>.

František přiznává rozhodnutí plného svědomí věřících.⁴⁹ Proto nás (biskupy) upozorňuje, že „nesnadno dáváme prostor svědomí věřících, kteří v mnoha případech odpovídají co možná nejlepším způsobem na evangelium v rámci svých omezení a mohou růst ve svém osobním rozlišování v situacích, ve kterých se-lhávají všechna schémata. Jsme povoláni svědomí vychovávat, a ne je nahrazovat“ (AL 37). Cesta rozlišování nevede automaticky k „ano“, či „ne“ v možnosti přijímat eucharistii. Může se stát, že někdo dojde k rozhodnutí nepřijímat eucharistii. Velice si vážíme takového rozhodnutí. Je též možné, že se někdo podle svědomí rozhodne přijímat eucharistii. Takové rozhodnutí také zasluhuje respekt. Mezi póly laxismu a rigorismu papež František volí cestu osobního rozlišování a rozhodnutí učiněného důkladně a podle svědomí.⁵⁰

(25.) Biskupská konference Sicílie (Itálie) (4. 6. 2017)

Biskupové Sicílie svěřují konečné rozhodnutí o možnosti přijímat eucharistii zpovědníkovi:

Za určitých okolností, pokud jde o rozvedené a znovu seždané, je tedy podle hodnocení zpovědníka a s ohledem na dobro kajícího možné udělit rozhršení a připustit ho k eucharistii, i když zpovědník ví, že pro církev jde o situaci objektivně nemorální.⁵¹ Musí však být jasné, že pokud někdo „staví na odív objektivní hřích, jako by byl součástí křesťanského ideálu, nebo chce prosazovat něco, co není v souladu s učením církve, [...] musí znovu naslouchat evangeliu a volání k obrácení“ (AL 297).

Nezbytnou podmínkou pro přijetí svátostí je pokání a rozhodnutí změnit svůj život:

„Za všech okolností,“ připomíná papež, „musí těm, kteří mají těžkosti s plným žitím podle Božího zákona, zaznívat pozvání, aby kráčeli po *via caritatis*“ (AL 306). Toto přijetí pozvání je nutné, i když od kajícího nelze požadovat více, než může dát. Podmínkou přístupu ke svátostem je pokání a závazek jít novou cestou, lidskou i duchovní, v současné objektivní situaci, v níž se člověk nachází, a ne abstraktní dokonalost. Existují totiž okolnosti, za kterých je třeba každou normu vrátit k jejímu vlastnímu cíli, jímž je spása duší, dobro lidí.⁵²

⁴⁹ Možná lépe: „Je pozoruhodné, jakou váhu přikládá papež František rozhodnutí, které věřící činí podle svého nejlepšího svědomí.“ (Il est frappant de voir quel poids le pape François reconnaît à la décision prise en pleine conscience par les croyants.) Pozn. K. S.

⁵⁰ LES EVÊQUES DE BELGIQUE, „*Amoris laetitia*. Lettre pastorale,“ <https://tinyurl.com/t6jpvwv8>. Český překlad: AMBROS, *Manželství a rodina*, s. 192–200 (zde cit. s. 198–199).

⁵¹ It. *un disordine oggettivo*.

⁵² CONFERENZA EPISCOPALE SICILIANA, „Orientamenti pastorali. Accompagnare – discernere – integrare la fragilità secondo le indicazioni del cap. VIII di *Amoris laetitia*,“ <https://tinyurl.com/5fjv374f>.

(26.) Diecéze San Luis (Argentina), Pedro Daniel Martínez Perea
(29. 6. 2017)

Argentinský biskup Pedro Daniel Martínez Perea v rozsáhlém pastýřském listu kněžím své diecéze s detailní biblickou a teologickou argumentací předkládá pokyny v „tradiční“ linii předchozího magisteria. Když pojednává o situaci věřících v novém civilním sňatku, u nichž církevní soud došel k závěru, že nelze prokázat neplatnost prvního manželství, píše:

Tváří v tvář takovému rozsudku budou věřící, kteří žijí společně, vyzváni, aby se vydali cestou odloučení. Jinak by totiž žili v rozporu s učením evangelia. Pokud by tedy pokračovali v tomto stavu soužití (*more uxorio*) a zároveň zůstali svátostně vázáni k jiné osobě, nacházeli by se v objektivním stavu hříchu. Tato životní realita znemožňuje přijímání eucharistie, s výjimkou nebezpečí smrti, protože je v rozporu se „spojením lásky mezi Kristem a církví, které je naznačeno a uskutečněno v eucharistii“.⁵³

V případě, že partneři nemohou z vážných důvodů žít odděleně, jsou vyzváni k závazku zdrženlivosti.

(27.) Národní konference biskupů Brazílie (srpen 2017)

Dokument brazilských biskupů vydaný v srpnu 2017 přístup rozvedených a znovu sezdáných katolíků ke svátostem přinejmenším implicitně připouští – s důležitým upřesněním:

[45.] Existují omezené případy, kdy přítomnost důvodů pro nepřerušení manželského soužití, například dětí a určitých morálních okolností, může zmírnit nebo dokonce zrušit morální odpovědnost a přičitatelnost nedovolených činů. [...]

[46.] Zachovávání sexuální zdrženlivosti u párů v druhém svazku není vyloučeno. V tomto případě může být zpovědník milosrdný k případným pádům: [*Citace AL, pozn. 364.*] Zvláště v takových případech je nutné před přijetím eucharistie vždy přistoupit ke svátosti smíření.⁵⁴

⁵³ Pedro Daniel MARTÍNEZ PEREA, „Matrimonio, nuevas uniones y Eucaristía en el capítulo 8 de *Amoris laetitia*,“ <https://tinyurl.com/4u5v53rw>. Cituje se zde BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis* 29.

⁵⁴ CONFERÊNCIA NACIONAL DOS BISPOS DO BRASIL, *Acolhida da Exortação Apostólica Amoris Laetitia pela Igreja no Brasil*, Brasília: Edições CNBB, 2017, s. 22 a 23.

(28.) Vídeňská arcidiecéze (Rakousko), Christoph Schönborn (srpen 2017)

Pastorační pokyny vídeňské arcidiecéze pro doprovázení rozvedených katolíků se poněkud vymykají ostatním. Nesou titul „Aufmerksamkeiten“ (Pozornosti).⁵⁵ Jejich autory jsou Josef Marhofer, Renate Moser a Walter Mück. Vydala je Platforma WIGE,⁵⁶ která se dlouhodobě věnuje rozvedeným a znovu sezdaným, se schválením kard. Christopha Schönborna, jenž je současně i autorem předmluvy. V ní přibližuje historii a cíl tohoto projektu:⁵⁷

Brzy tomu bude 20 let, co jsme ve vídeňské arcidiecézi zahájili program pěti „Pozorností“, které mají pomoci párům v novém svazku dobře a poctivě se vyrovnat s jejich minulostí. Záměrně jsme se nezaměřili na otázku přijímání svátostí pro rozvedené a znovu sezdané. V první řadě je důležité pečlivě se vypořádat se zraněními, která s sebou rozchod nevyhnutelně přináší. Za tímto účelem jsme navrhli cestu, která by měla pomoci poctivě se vyrovnat s historií ztroskotání manželství a zmírnit utrpení, které člověk od druhých zakusil, nebo sám způsobil.⁵⁸

„Pět vídeňských Pozorností“ představuje inspiraci pro zpytování svědomí a osobní reflexi pro rozvedené křesťany v oblastech osobního chování a postojů (1.) vůči dětem, (2.) odloučenému partnerovi, (3.) v otázce viny, (4.) možného pohoršení pro ostatní, (5.) úsudku a stavu svědomí a rozlišování Boží vůle. Jedná se tedy o pomůcku pro vyrovnání se s minulostí a rozlišování osobní situace (srov. AL 300), nikoli o pokyny ohledně podmínek pro přijetí svátostí smíření a eucharistie.

(29.) Diecéze Cerignola-Ascoli Satriano (Itálie), Luigi Renna (1. 9. 2017)

Biskup Luigi Renna, jehož diecéze patří do regionu Apulie, vydal pastýřský list věnovaný rodinám,⁵⁹ v jehož příloze jsou uvedeny pastorační

⁵⁵ Německý výraz *Aufmerksamkeiten* může znamenat: pozornosti; pozorné, zdvořilé chování, drobné laskavosti; malé dárky.

⁵⁶ „Plattform für Geschiedene und Wiederverheiratete in der Kirche“ (WIGE).

⁵⁷ K tomu podrobněji např. Johann PACK, „Die fünf ‚Wiener Aufmerksamkeiten‘. Ein pastoraler Weg (nicht nur) mit Wiederverheirateten Geschiedenen,“ *Lebendige Seelsorge* 67 (2016): 247–251.

⁵⁸ PLATFORM WIGE DER KATEGORIALEN SEELSORGE DER ERZDIOZESE WIEN, „Aufmerksamkeiten. Pastorale Handreichung für den Umgang mit Geschiedenen und mit Menschen, die an eine neue Partnerschaft denken,“ <https://tinyurl.com/yc23d9pa>.

⁵⁹ LUIGI RENNA, „Una bellezza da riscoprire e da vivere: ‚Il sogno di Dio‘ sulla famiglia,“ <https://tinyurl.com/yc5x5u3f>.

směrnice pro aplikaci VIII. kapitoly AL.⁶⁰ S odvoláním na pozn. 351 AL připouští „v určitých případech“ možnost přístupu ke svátostem i v situaci neregulérního soužití. Upřesňuje: „Výraz ‚v určitých případech‘ nás nemůže vést k nové normě, ale otevírá nám cestu k moudrému a osvětlenému rozlišování s důvěrou v milost, zakotvenou v *kérygmatu*, oživovanou milosrdenstvím“ (s. 71).

(30.) Konference švýcarských biskupů (5. 9. 2017)

Švýcarští biskupové na svém plenárním zasedání v září 2017 vydali dokument o pastoraaci rodin, který jim současně nabídl „příležitost poděkovat za všechny pastorační pracovníky (kněze, jáhny a laiky) a dobrovolníky, kteří již léta pracují ve službě pastoraace rodin v duchu *Amoris laetitia*“.⁶¹ Obsahuje pokyny a úvahy obecného charakteru. Možnost přístupu k eucharistii pro věřící v neregulérních situacích přímo nepotvrzuje, ale přinejmenším implicitně připouští.⁶²

(31.) Konference katolických biskupů z Ghany (17. 11. 2017)

Pokyny biskupů Ghany s názvem „Integrální pastoraace rodiny ve světle *Amoris laetitia*“⁶³ přináší jen výzvy a instrukce obecného charakteru; otázce přístupu ke svátostem v neregulérních situacích se nevěnují.

3.3 Třetí fáze recepce a aplikace *Amoris laetitia*

Třetí fáze recepce a aplikace AL začíná datem 1. prosince 2017,⁶⁴ kdy byla zveřejněna *Acta apostolicae sedis* z října roku 2016. V nich se dozvídáme, že papež František již 5. 6. 2017 rozhodl, aby pokyny argentinských

⁶⁰ „Annunciare il Vangelo del matrimonio e della famiglia, accompagnare con misericordia la fragilità. Linee pastorali sull’VIII capitolo di *Amoris laetitia*,” *tamtéž*, s. 57–74.

⁶¹ CONFÉRENCE DES évêques SUISSES, „Pour un renouvellement de la pastorale du mariage et des familles à la lumière d’*Amoris laetitia*: une bonne nouvelle pour tou(te)s,” <https://tinyurl.com/yrf8m55s> [zveřejněno 8. 9. 2017].

⁶² Jak se domnívá i s ohledem na tamější stávající praxi Matteo OMETTO, *Divorziati che vivono*, s. 310.

⁶³ SROV. GHANA CATHOLIC BISHOPS’ CONFERENCE, „Integral Pastoral Care for the Family in the light of *Amoris Laetitia*,” <https://tinyurl.com/mpeaafx>. Český překlad (bohužel nepříliš kvalitní) lze najít v publikaci AMBROS, *Manželství a rodina*, s. 201–209.

⁶⁴ Jedná se o přibližné datum. První reakce světových médií se objevují od 2. 12. 2017.

biskupů z Buenos Aires a jeho schvalující list byly publikovány tímto oficiálním způsobem. K nim připojený *Reskript „z audience u Jeho Svátosti“* dodává: „Nejvyšší pontifik nařídil, aby byly oba předcházející dokumenty promulgovány jako autentický učitelský úřad církve zveřejněním na webových stránkách Vatikánu a v *Acta Apostolicae Sedis*.“⁶⁵ Podepsán Pietro kard. Parolin, státní sekretář. „Argentinské desatero“ i papežův list se tak staly součástí řádného papežského magisteria.

V AL 3 Svatý otec poznamenal, že „ne všechny věroučné, morální nebo pastorační diskuse musejí být vyřešeny zásahem magisteria. V církvi je přirozeně nezbytná jednotu nauky a praxe, ale to nebrání, aby existovaly různé způsoby interpretace některých hledisek nauky nebo některých důsledků z ní plynoucích“. V tomto případě se diskusi ohledně interpretace pastoračních důsledků AL rozhodl zásahem magisteria (alespoň zčásti) vyřešit.

(32.) Arcidiecéze Braga (Portugalsko), Jorge Ferreira da Costa Ortiga (5. 12. 2017)

Portugalský arcibiskup Jorge Ortiga popisuje, kdy mohou lidé v neregulérních rodinných situacích v jeho diecézi přistupovat ke svátostem: „Při rozlišování je třeba zhodnotit podmínky a polehčující či přitěžující okolnosti, které mohou nastat v každé konkrétní situaci a které se týkají odpovědnosti, zavinění a přičitatelnosti činu (AL 301–302, 305).“⁶⁶ V případě, že tyto polehčující okolnosti nastaly, „lze přistoupit ke svátosti smíření a eucharistickému přijímání (viz pozn. 351)“ (čl. 28). Dodává ale jedno důležité upřesnění:

[Čl. 30.] K obzvláště důležitým kritériím, jimiž se řídí osobní a pastorační rozlišování ohledně připuštění ke smíření a eucharistickému přijímání patří manželská stabilita nového svazku a dobro dětí. V tomto ohledu je podstatným faktorem čas. Minimálně pětileté trvání nového svazku (ovšem s využitím pastorační pružnosti těch, kteří každý případ znají a sledují) se zdá být dobrým časovým rámcem pro posouzení manželské stability potřebné k zahájení cesty rozlišování, která může nakonec vést k přístupu ke svátostem. Protože „tento proces vyžaduje čas. Láska potřebuje čas a prostor“⁶⁷ (AL 224). [...]

⁶⁵ *Rescriptum «ex audientia Ss.mi»*, AAS 108 (2016): 1074.

⁶⁶ Jorge ORTIGA, *Construir a Casa sobre a Rocha*, Braga: Arquidiocese de Braga, 2017. Oficiální anglický překlad, ze kterého vycházíme („Building the House upon the Rock“), je dostupný na <https://tinyurl.com/4mzttm6w>.

⁶⁷ Zde se anglický překlad AL liší od české (i od italské) verze.

[Čl. 31.] Na cestě k rozlišování není úkolem pastýřů „nahrazovat svědomí“ (AL 37) nebo „nabízet snadné recepty“ (AL 298), ale trpělivě pomáhat lidem, jak mají poučit a formovat své svědomí, aby se mohli upřímně rozhodnout před Bohem a přitom dělat to nejlepší, co mohou (AL 37).

(33.) Biskupové Kazachstánu (31. 12. 2017)

V samotném závěru roku 2017 vydali tři biskupové z Kazachstánu, Tomasz Peta, Jan Pawel Lenga a Athanasius Schneider, prohlášení s titulem „Vyznání neměnných pravd o svátostném manželství“. V něm vyjádřili své hluboké znepokojení nad tím, že řada biskupů či biskupských konferencí vydala pastorační směrnice (v případě argentinských biskupů schválené papežem), které rozvedeným a znovu sezdáným umožňují přijímat eucharistii, a to i když pokračují v intimním soužití.

Rozšíření těchto církevně schválených pastoračních norem způsobilo mezi věřícími a duchovními značný a stále rostoucí zmatek, který se dotýká ústředních projevů života církve, jako je svátostné manželství, rodina jakožto domácí církev a svátost Nejsvětější eucharistie. [...]

Katolická víra ze své podstaty vylučuje formální rozpor mezi vyznávanou vírou na jedné straně a životem a praktikováním svátostí na straně druhé. [...] Vzhledem k zásadnímu významu, který učení a disciplína manželství a eucharistie mají, je církev povinná mluvit stejným hlasem. Pastorační normy týkající se nerozlučitelnosti manželství v jednotlivých diecézích a zemích si tak nesmí odporovat. [...]

Jako biskupové v pastýřském úřadě, kteří podporují katolickou a apoštolskou víru („*cultores catholicae et apostolicae fidei*“, viz *Missale Romanum, Canon Romanus*), jsme si vědomi této vážné odpovědnosti a své povinnosti před věřícími, kteří od nás očekávají veřejné a jednoznačné vyznání pravdy a neměnné disciplíny církve ohledně nerozlučitelnosti manželství. z tohoto důvodu nesmíme mlčet. Proto v duchu svatého Jana Křtitele, svatého Jana Fishera, svatého Tomáše Mora, blahoslavené Laury Vicuni a mnoha známých i neznámých vyznavačů a mučedníků potvrzujeme nerozlučitelnost manželství:

Není dovoleno (*non licet*) ospravedlňovat, schvalovat či legitimizovat přímo či nepřímo rozvod a nemanželský stabilní sexuální vztah prostřednictvím svátostné disciplíny připuštění takzvaných „rozvedených a znovu sezdáných“ ke svatému přijímání, v tomto případě disciplíny cizí celé Tradici katolické a apoštolské víry.

Jsme upřímně přesvědčeni, že jsme tímto veřejným vyznáním před svým svědomím a před Bohem, který nás bude soudit, poskytli službu lásky v pravdě

církvi naší doby i nejvyššímu pontifikovi, nástupci svatého Petra a náměstkovi Kristovu na zemi.⁶⁸

(34.) Biskupská konference regionu Emilia-Romagna (Itálie) (15. 1. 2018)

Biskupská konference italského regionu Emilia-Romagna přijímá za své pokyny „argentinského desatera“. Současně však klade důraz na to, aby se pár, který prochází procesem rozlišování, alespoň nějakým způsobem zapojil do služby ve společenství místní církve (čl. 10), a komunita aby mu v novém začlenění pomáhala (čl. 11).

[Čl. 9.] O možnosti žít jako „bratr a sestra“, aby bylo možné přistupovat ke zpovědi a eucharistickému společenství, uvažuje AL v poznámce pod čarou 329. Toto učení, které církev vždy hlásala a které bylo potvrzeno magisteriem ve *Familiaris consortio* 84, je třeba předkládat s uvážlivostí, v kontextu výchovné cesty zaměřené na uznání povolání těla a hodnoty čistoty v různých životních stavech. Tato volba není považována za jedinou možnou, protože nový svazek, a tedy i dobro dětí, by mohly být ohroženy, pokud by chyběly manželské intimní úkony. Jde o delikátní záležitost takového rozlišování v „interním fóru“, kterému se AL věnuje v č. 300.

[Čl. 11.] V případě, že cesta [rozlišování] povede k žádosti o opětovné připuštění ke svátostem, bude vhodné [pro to] stanovit podmínky, aby se předešlo na jedné straně konfliktním situacím a pohoršení a na druhé straně pocitu, že toto připuštění je soukromou záležitostí a jakousi „výjimkou“ udělenou jen některým (srov. AL 300). V každém případě je vhodné, aby se komunita, do které žadatelé znovu vstoupili a vykonávali v ní službu, do určité míry podílela na jejich plném začlenění.⁶⁹

(35.) Regionální biskupská konference Piemontu a Údolí Aosty (Itálie) (29. 1. 2018)

I tato regionální italská biskupská konference se ztotožňuje s pokyny argentinských biskupů. Rozvíjí rovněž myšlenku o možném dopadu tohoto pastoračního přístupu na celou církev.

Formulace *Amoris laetitia* [v pozn. 351 a 364] umožňují dvě úvahy: a) přístup ke svátostem se tu uvádí jako moment v dialogu rozlišování a na cestě obnovy: není

⁶⁸ KAZAKHSTAN BISHOPS, „Profession of the immutable truths about sacramental marriage,“ <https://tinyurl.com/mrxh8wz2> [zveřejněno 2. 1. 2018].

⁶⁹ CONFERENZA EPISCOPALE DELL'EMILIA ROMAGNA, „Indicazioni sul capitolo VIII dell' *Amoris laetitia*: Accompagnare, discernere, integrare le tre parole chiave,“ *Il Regno-documenti*, 2018, č. 17, s. 551–553. Dostupné též na <https://tinyurl.com/5edcvskc>.

to kanonická norma, která by platila pro všechny, ale možný aspekt cesty, plod osobního a pastoračního rozlišování; b) je třeba posuzovat jednotlivé situace, které se od sebe velmi liší, a přivést tuto volbu ke zralosti v rámci širší cesty, která předpokládá stanovený čas a závěr cesty. Tato praxe by mohla v budoucnu také obohatit svědomí církve a učinit ji schopnou větší integrace a otevřít se praxi smíření, která by se mohla uskutečnit v církevním prostoru. [...] Přístup ke svátostem zpovědi a přijímání by byl příliš reduktivní, kdyby nebyl součástí skutečné cesty duchovní obnovy.⁷⁰

(36.) Arcidiecéze Lisabon (Portugalsko), Manuel Clemente (6. 2. 2018)

Kardinál Manuel José Macário do Nascimento Clemente, metropolitní patriarcha Lisabonu, vychází ve svých instrukcích z AL, korespondence mezi papežem a argentinskými biskupy a pokynů kardinála vikáře pro římskou diecézi. V závěru stručně shrnuje pastorační postup pro své kněze:

[Čl. 5.] a) Doprovázejte a začleňujte tyto osoby do života společenství podle post-synodálních apoštolských exhortací *Familiaris consortio*, 84, *Sacramentum caritatis*, 29 a *Amoris laetitia*, 299 (v Příloze). b) Pečlivě prověřujte specifickou povahu každého případu. c) Při pochybnostech o platnosti manželství neopomíjejte možnost předložení případu diecéznímu soudu. d) Po potvrzení platnosti [manželství] nezapomínejte navrhovat v nové situaci život ve zdrženlivosti. e) Věnujte pozornost výjimečným okolnostem a možnosti přijímat svátosti v souladu s apoštolskou exhortací [AL] a výše uvedenými dokumenty. f) Pokračujte v rozlišování a vždy přizpůsobujte praxi ideálu křesťanského manželství a větší svátostné koherenci.⁷¹

(37.) Diecéze Como (Itálie), Oscar Cantoni (14. 2. 2018)

Směrnice z italské diecéze Como (Lombardie) interpretují „novost“ pastoračního přístupu AL následovně:

⁷⁰ CONFERENZA EPISCOPALE REGIONALE DEL PIEMONTE E VALLE D'AOSTA, „Il Signore è vicino a chi ha il cuore ferito» (Sal 34,19). Accompagnare, discernere, integrare. Nota pastorale su *Amoris laetitia*,“ *Il Regno-documenti*, 2018, č. 5, s. 175–182. Dostupné též na <https://tinyurl.com/5n7wmzjr>.

⁷¹ Manuel CLEMENTE, „Nota para a receção do capítulo VIII da exortação apostólica *Amoris Laetitia*,“ <https://tinyurl.com/mrxhhd7>. Kardinál Clemente zaslal své pokyny papeži Františkovi. Ten na ně odpověděl v soukromém dopise, v němž mimo jiné čteme: „[Drahý bratře kardinále.] Tato Tvá hluboká reflexe mě naplnila radostí, neboť jsem v ní rozpoznal snahu pastýře a otce, který si je vědom povinnosti doprovázet své věřící a chce začít u svých kněží, aby mohli lépe plnit svou službu.“ („Pope Francis' letter of thanks to Patriarch of Lisbon on *Amoris Laetitia* note,“ <https://tinyurl.com/eyncwhru> [zveřejněno 12. 7. 2018]).

20. [...] Jednotliví věřící, kteří se nacházejí v novém nesvátoštném svazku a kteří díky [...] rozlišování s jeho náročnými fázemi dospějí ve svědomí k morální jistotě nemožnosti odloučení v novém páru, který žije plně začleněn do křesťanského společenství se všemi závazky, které z toho vyplývají, již nejsou povinni, aby měli přístup k eucharistii, nutně se zdržovat manželských sexuálních aktů a přijímat svaté přijímání v kostelech, kde jejich stav není znám. Morální hodnocení jednotlivých manželských aktů probíhá v rámci duchovního itineráře rozlišování, vedeného pastýři církve, v rámci společenství věřících, které je doprovází. Jednotlivé manželské akty zůstávají „objektivním nepořádkem“, ale nemusí se nutně jednat o „těžké hříchy“, které brání plnému přijetí života z milosti. Tím, že [tyto věřící] církev znovu připouští k přijímání eucharistie, neodpouští hříchy bez obrácení, ale znovu upravuje svou disciplinárně-penitenciální praxi, přičemž vychází z důkazu nezvratnosti nového spojení, a tedy ze skutečnosti, že tento nový svazek a jeho nejtýpější úkony nemusí být smrtelnými hříchy, ale pouze „objektivním nepořádkem“ a „objektivní neregulérností“.⁷²

**(38.) Arcidiecéze Washington, DC (USA), Donald Wuerl
(4. 3. 2018)**

Washingtonský kardinál Wuerl v březnu 2018 vydal „Pastorační plán pro aplikaci *Amoris laetitia*“.⁷³ Otázku svatého přijímání, případně podmínek, za kterých by bylo možné, zde však výslovně neřeší.

(39.) Diecéze Verona (Itálie), Giuseppe Zenti (29. 3. 2018)

Podle směrnic z Verony (region Benátsko), o přístupu k eucharistii v neregulérních situacích rozhoduje věřící ve svém svědomí. Jeho závěr však musí potvrdit biskup.

Biskup v poslední instanci rozlišování konstatuje, že již neexistují žádné kontraindikace pro přístup ke svátostem smíření a eucharistického přijímání. Poslední instancí rozhodování je však opět absolutní a nikým nezastupitelná kompetence svědomí věřících, které je nicméně podepřeno biskupovým rozlišováním (s. 28).⁷⁴

⁷² Oscar CANTONI, „Nota pastorale per l’attuazione del capitolo VIII di *Amoris Laetitia*: Accompagnare, discernere e integrare le fragilità“, <https://tinyurl.com/3dy2sfz9>.

⁷³ Srov. Donald WUERL, „Sharing in the Joy of Love in marriage and Family. A pastoral plan to implement *Amoris laetitia*“, <https://tinyurl.com/2y6bwyc7>.

⁷⁴ Giuseppe ZENTI, „Lettera pastorale *L’Amoris laetitia* un dono per le famiglie“, <https://tinyurl.com/ene2fyhs>.

(40.) Biskupská konference Lombardie (Itálie)

(8. 4. 2018)

Biskupové Lombardie vysvětlují, proč nepředkládají specifické pastorační pokyny k aplikaci AL. Současně vybízejí k vypracování takových směrnic na úrovni jednotlivých diecézí, a to na základě široké spolupráce mezi biskupem, kněžími a dalšími kompetentními spolupracovníky.

Ve snaze ukázat, co to obnáší při rozlišování jednotlivých situací, papež označil za správný výklad VIII. kapitoly a úmyslů, které jsou jejím základem, ten, který je vyjádřen v dokumentu biskupů pastorační oblasti Buenos Aires (Argentina). Jej převzal sám papež spolu se svým listem jako autentické magisterium. V tomto dokumentu se správně připomíná, že „není vhodné mluvit o ‚povolení‘ přístupu ke svátostem, jedná se spíše o proces rozlišování doprovázený pastýřem,“ který má vždy za úkol také posoudit přítomnost možných omezení svědomí a dalších okolností, které zmírňují odpovědnost a vinu (srov. AL 301–302).

Požadovat více určujících a kazuistických „příruček“ pro rozlišování by bylo zpronevěřením se vznešenému úkolu, který jsme přijali a který můžeme naopak uctít moudrým sdílením zkušeností. Je nám jasné, že výzva k pastorační péči o rozlišování v žádném případě neoslabuje živé pouto církve se září pravdy, která zůstává objektivní normou pro správný úsudek svědomí. Pozornost ke konkrétním subjektivním okolnostem je stálým dědictvím nejlepší kající praxe, aniž by jakkoli upadala do jakési „situační etiky“.

Zatímco jiné [italské] regionální biskupské konference vypracovaly dokumenty, a dokonce někteří biskupové našeho regionu již publikovali pastorační směrnice, které postupně dozrávaly ve spolupráci s jejich presbytery a dalšími partnery v diecézi, nám se zdá důležité podpořit v každé z našich místních církví podobný proces studia, porovnávání různých úvah a zkušeností, a to i s nezbytným mezioborovým přispěním, vedoucím k vypracování *diecézních pastoračních směrnic*, aby se AL vtělovala s věností magisteriu a v souladu s konkrétní realitou [v diecézi].⁷⁵

(41.) Konference biskupů Polska (8. 6. 2018)

Z pastoračních pokynů polských biskupů jsou pro otázku svatého přijímání pro rozvedené a znovu seždané relevantní především dvě pasáže. Dokument se jinak specificky otázkou přístupu k eucharistii nad rámec učení FC 84 nevěnuje.

[3.] Pochopení je třeba projevit i věřícím, kteří po rozpadu svátostného manželství vstoupili do nového svazku, kvůli existující překážce předchozího manželského

⁷⁵ CONFERENZA EPISCOPALE LOMBARDA, „Camminiamo, famiglie! Lettera dei Vescovi Lombardi ai sacerdoti, alle famiglie, alle comunità,“ <https://tinyurl.com/4jyj5ewz>.

svazku pouze civilního, ale snaží se vést křesťanský život, vychovávají své děti ve víře a v touze po plné účasti na svátosti eucharistie se rozhodují žít ve vztahu bratr-sestra. [...]

[4.] Provedené rozlišování může vést k různým a stále hlubším formám integrace do církevního společenství. Mělo by mít podobu individuálního a soustavného dlouhodobého duchovního vedení. Správné rozhodnutí – učiněné společně duchovním vůdcem a dotyčnou osobou – by mělo být výsledkem procesu rozlišování, a ne jednoho nebo i jen několika povrchních setkání. Vyžaduje také konzultaci s kompetentním pastoračním pracovníkem, který působí při biskupské kurii nebo v diecézním centru pro službu rodinám. Přitom by měl mít duchovní vůdce na mysli především to, aby dotyčnému pomohl v jeho obtížné a komplikované situaci pokročit na cestě víry ve společenství církve.⁷⁶

(42.) Arcidiecéze Bologna (Itálie), Matteo Maria Zuppi (26. 7. 2018)

Arcibiskup Matteo Maria Zuppi ve svých pokynech pro pastorační péči o rozvedené a znovu seždané a otázku svatého přijímání v tomto bodě téměř doslova přebírá znění dokumentu argentinských biskupů.⁷⁷ Příloha jeho směrnic obsahuje pastorační pokyny biskupů regionu Emilia-Romagna (kam Bologna též spadá), „argentinské desatero“ a papežův list zaslaný v reakci na něj.

(43.) Diecéze Padova (Itálie), Claudio Cipolla (9. 6. 2019)

Dokument vydaný v padovské diecézi (Benátsko) zdůrazňuje proces rozlišování v rámci páru, doprovázený pastoračním týmem (*équipe*). Zdá se, že v některých neregulérních situacích možnost přijetí svátostí nevylučuje, ale neuvádí žádná přesnější kritéria rozlišování, jen pokyny velmi obecného rázu.⁷⁸

⁷⁶ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, „Wytyczne pastoralne do adhortacji *Amoris Laetitia*,” <https://tinyurl.com/mpvvu255>.

⁷⁷ Srov. Matteo Maria ZUPPI, „Indicazioni per la recezione del c. VIII di *Amoris laetitia*. Accompagnare, discernere, integrare,” *Il Regno-documenti*, 2018, č. 17, s. 543–551. Dostupné též na <https://tinyurl.com/uccmbtu5>.

⁷⁸ Claudio CIPOLLA, „Accompagnare, discernere e integrare le coppie separate e divorziate che vivono in una nuova unione,” <https://tinyurl.com/ycxeukzc>.

(44.) Katolická biskupská konference Anglie a Walesu (18. 7. 2022)

Biskupové Anglie a Walesu nabídli ve svém dokumentu řadu reflexí k pěti tématům AL, kterými jsou: radost, láska, milosrdenství, realita a rozlišování, poslání. Otázce svatého přijímání v obtížných pastoračních situacích se nevěnují.⁷⁹

(45.) Plzeňská diecéze (ČR), Tomáš Holub (22. 2. 2023)

Biskup plzeňské diecéze Tomáš Holub vydal (jako první a zatím jediný český biskup) dne 22. 2. 2023 pastýřský list⁸⁰ a pastorační pokyny týkající se přímo našeho tématu.⁸¹ V nich následuje směrnice argentinských biskupů. Pár žijící v neregulérním svazku, doprovázený jedním ze čtyř ustanovených „misionářů milosrdenství“, může od biskupa za jistých okolností obdržet „trvalý akt milosrdenství“, tj. „umožnění přistupovat ke svátostem“ (čl. 7). O možnosti (či nutnosti) zachovávat sexuální zdrženlivost se tento dokument nezmiňuje.

4. OTEVŘENÉ OTÁZKY PRO BUDOUCÍ TEOLOGICKOU DISKUSI

Pestrost (a nejednota) pastoračních přístupů, kterou dokumentujeme v našem příspěvku, otevírá řadu otázek, které pravděpodobně vyžadují další diskusi v rámci celosvětové církve.

(1.) Jaký rozsah má kompetence biskupů při vydávání pastoračních směrnic k aplikaci *Amoris laetitia*?

Amoris laetitia (č. 300) prohlašuje: „Úkolem kněží je ‚doprovázet dotyčné osoby na cestě rozlišování podle učení církve a směrnic biskupa‘.“⁸² A samotný (papežem schválený) dokument argentinských biskupů výslovně uvádí: „Aniž bychom chtěli snížit autoritu biskupů, kterou má každý

⁷⁹ CATHOLIC BISHOPS CONFERENCE OF ENGLAND AND WALES, „*Amoris Laetitia* The joy of love,“ <https://tinyurl.com/23autvnc>.

⁸⁰ Tomáš HOLUB, „Pastýřský list pro 1. neděli postní 2023,“ <https://tinyurl.com/2bmt735a> [cit. 20. 6. 2022].

⁸¹ Tomáš HOLUB, „Proces rozlišování možnosti přijímání svátostí manžely žijícími v neregulérním svazku za doprovázení diecézního biskupa a misionářů milosrdenství,“ <https://tinyurl.com/yvdju3sc> [cit. 20. 6. 2023].

⁸² Interní citace je z *Relatio finalis* 2015, 84.

z nich ve své vlastní diecézi, chtěli bychom jim nyní tyto principy nabídnout, aby je sami později *upřesnili, doplnili a vymezili*.⁸³ Jaké jsou ale prakticky řečeno hranice této kompetence jednotlivých biskupů? Může např. biskup legitimně ve svém svědomí dojít k závěru, že pro svou diecézi má vydat pastorační pokyny v „tradiční“ linii *Familiaris consortio*, jak vidíme na řadě příkladů ze zahraničí? Je mnohost pastoračních přístupů přípustná, nebo dokonce žádoucí?

Druhou související otázkou je samotný status biskupských konferencí a závaznost jejich prohlášení. Neměl by nakonec každý biskup ve své diecézi vydat, případně potvrdit, pastorační směrnice, i když už existují pokyny ze strany národní či regionální biskupské konference? Této otázky se papež František nepřímo dotkl v rozhovoru pro jezuitský časopis *America*:

Biskupská konference není pastýř, pastýřem je biskup. Takže hrozí, že když se člověk ohlíží pouze na biskupskou konferenci, snižuje autoritu biskupa. Biskupská konference je tu od toho, aby sdružovala biskupy, aby společně pracovali, diskutovali o problémech, vytvářeli pastorační plány. Ale každý biskup je pastýřem. Nerozpouštějme moc biskupa tím, že ji zredukujeme na moc biskupské konference. [...] [Biskupská konference] nemá takovou odpovědnost z masa a kostí jako biskup vůči svým lidem, pastýř vůči svým lidem. Ježíš nevytvořil biskupskou konferenci, Ježíš ustanovil biskupy a každý biskup je pastýřem svého lidu.⁸⁴

(2.) Kdo rozhoduje o připuštění ke svátostem?

V biskupských směrnicích k uplatnění AL vidíme dva přístupy k otázce, kdo nakonec rozhoduje o přístupu k eucharistii: je to buď zpovědník (případně biskup, nebo biskupem pověřený kněz), nebo věřící sám (často doprovázen při rozlišování ve svědomí někým, kdo působí v pastorační manželů). Pastoračně-teologická debata může osvětlit přednosti, nebo

⁸³ BISKUPOVÉ Z PASTORAČNÍHO REGIONU BUENOS AIRES, „Základní kritéria,“ s. 130. Španělsky: *para precisarlos, completarlos o acotarlos*. Kurziva přidána. Doslova: *upřesnili, doplnili, nebo zkrátili/omezili*. Překlady do jiných jazyků se různí, např.: „*chiarirli, completarli o limitarli*“ („*Criteri per applicare l'Amoris laetitia*,“ *Il Regno-documenti*, 2016, č. 21, s. 676–678 (s. 676); „*precisarli, completarli o adeguarli*“ („*Criteri di base per l'applicazione del capitolo VIII dell'Amoris laetitia*,“ in Martínez Sistach, *Come applicare „l'Amoris laetitia*“, s. 87–90; zde s. 87); „*to clarify, complete or restrict them*“ („*Buenos Aires bishops' guidelines on Amoris Laetitia: full text*,“ <https://tinyurl.com/4we7esdh> [zveřejněno 18. 9. 2016])).

⁸⁴ Matt MALONE a kol., „Exclusive: Pope Francis discusses Ukraine, U.S. bishops and more,“ *America. The Jesuit Review*, <https://tinyurl.com/29h8yutn> [zveřejněno 28. 11. 2022].

limity obou přístupů. Je velmi pravděpodobné, že konečné rozhodnutí o tom, jaké podmínky budou platit, bude nakonec záviset na místním biskupovi.

(3.) Jaká jsou kritéria pro případné odmítnutí přístupu k eucharistii?

S předchozí otázkou úzce souvisí otázka jiná. Řada biskupů i biskupských konferencí potvrzuje, že změna v pastoraci, kterou přináší *Amoris laetitia*, nespočívá v neomezeném přístupu ke svátostem pro všechny, kdo žijí v neregulérních situacích. Například němečtí biskupové ve svých pokynech uvádějí: „Ne všichni věřící, jejichž manželství se rozpadlo a kteří jsou civilně rozvedení a znovu seždaní, mohou bez rozlišení přijímat svátosti.“⁸⁵ Ale pokud nakonec rozhoduje pouze osobní svědomí, jak někteří naznačují, může někdo věřícím bránit v přijetí eucharistie, ať už žijí a jednájí *jakkoliv*? V tom samém německém dokumentu čteme: „Individuální rozhodnutí nepřijmout nebo ještě nepřijmout svátosti si za daných okolností zaslouží respekt a ohled. Rozhodnutí přijmout svátosti je však třeba také respektovat.“⁸⁶

(4.) Lze pastorační řešení nabízené v *Amoris laetitia* a „argentinském desateru“ uplatnit na situaci polygamie a stejnopohlavních svazků, případně jiných neregulérních situací?

A nakonec lze uvažovat i o tom, jaké dopady pro pastoraci bude mít skutečně důsledné uplatnění principů a pokynů obsažených v *Amoris laetitia* a „argentinském desateru“ v zemích, kde se křesťanství střetává s polygamií, polyamorickými a homosexuálními formami svazků, zvláště pokud v jejich rámci vyrůstají děti. To je otázka, které se nelze vyhnout, a je logickým důsledkem „iniciace procesů“ ze strany AL a některých jejích výkladů.

Teologicko-pastorálních výzev a otázek k prohloubení před námi stojí dlouhá řada. Nepochybně nás čeká úkol lépe pochopit symbolicko-svátostné a prorocké poslání manželství, snubní dimenzi eucharistie a spojení mezi svátostmi eucharistie a manželství. Rovněž je třeba objasnit problém správné formace svědomí, psychologické tendence k ra-

⁸⁵ DEUTSCHE BISCHOFSKONFERENZ, „Die Freude der Liebe“.

⁸⁶ Tamtéž.

cionalizaci vlastních selhání, dále též dostatečného poznání a opravdové svobody jako podmínek mravní odpovědnosti a případné viny. Velmi naléhavá je jasnější definice „zákona graduality“ a jeho podstatného rozdílu od „graduality zákona“ a v neposlední řadě předmětu, procesu a cíle pastoračního rozlišování.

Přitom mohou vyvstat otázky: je milost stále platného (prvního) manželství v životě věřících nějakým způsobem i nadále účinná? Pomáhá jim zachovávat věrnost manželskému poutu? Co znamená a jak se reálně v životě projevuje v situaci ne-manželského intimního soužití opravdové pokání a obrácení, předsevzetí nezbytné pro svátostné odpuštění hříchů? Není cílem „pomoci svátosti“ v neregulérní (tedy ne-manželské) situaci, aby nakonec partneři dokázali žít v sexuální čistotě, tj. v jejich případě zdrženlivě?

ZÁVĚR

Pro účely této přehledové studie jsme identifikovali a popsali celkem 45 pastoračních dokumentů k aplikaci AL z let 2016–2023 od jednotlivých diecézních biskupů, regionálních či národních biskupských konferencí. V otázce možného přístupu rozvedených a znovu sezdaných věřících ke svátostem v nich můžeme spatřit široké spektrum postojů a pastoračních přístupů. Ze všech námi prostudovaných směrnic zastávalo celkem 11 (tj. 24 %) „tradiční“ linii ohledně svátého přijímání v neregulérních situacích – tj. nezbytnou podmínkou v případě, že není morální jistota o neplatnosti prvního manželství, je rozhodnutí zachovávat sexuální zdrženlivost. Jednalo se o diecéze Portsmouth, La Plata, Filadelfie, region Alberta, Ordinariát Stolce sv. Petra, diecéze Chur, Řezno, Alcalá, Portland, San Luis a biskupy Kazachstánu. Zjevný je úbytek takových prohlášení v čase: jednalo se o 3 ze 7 v 1. fázi recepce AL, 7 z 24 v 2. fázi a 1 ze 14 v 3. fázi.

Přibývá však dokumentů, které se konkrétně a explicitně ke svátostné disciplíně nevyjadřují: celkem 0 ze 7 v 1. fázi, 2 z 24 v 2. fázi a 4 ze 14 (počítáme-li Lombardii) ve 3. fázi.⁸⁷ Tato volba může prozrazovat buď

⁸⁷ Sem bychom mohli s určitými výhradami zařadit i dokument schválený 3. 12. 2016 na plenárním zasedání Federace asijských biskupských konferencí s názvem „Katolická rodina v Asii: domácí církve na misi milosrdenství“. Je pozoruhodný tím, že sice pojednává o pastoračních výzvách asijských rodin (náboženské pronásledování, chudo-

nejednotu postojů v rámci dané biskupské konference, záměr neomezovat případné budoucí rozhodnutí na diecézní úrovni, nebo v některých případech též implicitní nesouhlas se změnou „tradiční“ svátostné disciplíny. Je patrné, že směrnice argentinských biskupů z regionu Buenos Aires a jejich schválení papežem Františkem měly prokazatelný vliv na obsah pastoračních prohlášení po celém světě. Někteří biskupové však ve svých diecézích stanovili pastorační normy, které zachovávají učení *Familiaris consortio* 84. Nepodařilo se nám identifikovat ani jeden případ, kdy by biskup své dřívější pokyny odvolal.

Na základě tohoto přehledu se domníváme, že současná situace nejednoty pastoračních přístupů k situaci párů žijících v neregulérních vztazích, kterou pozorujeme po celém světě (i u diecézí v rámci jednoho státu), je přímým (a předvídaným) důsledkem jisté nevyhraněnosti a víceznačnosti *Amoris laetitia*, zvláště pozn. 351. Směrnice argentinských biskupů změnilly situaci jen málo. V nejbližší době nelze podle našeho názoru očekávat zásadní změnu pastoračních přístupů, protože papežské magisterium zatím nepředložilo přesvědčivé teologické zdůvodnění, proč by už dále nemělo platit „tradiční“ pastorační řešení obsažené např. ve *Familiaris consortio*.

Náš seznam pastoračních směrnic zůstává nutně neúplný. Převažují v něm vyjádření evropského původu (zvláště italského: celkem 14 dokumentů, tj. 31 % z celkového počtu), což je dáno jejich snazší dostupností. Pro získání přehledu o spektru pastoračních přístupů ve světě na národní či diecézní úrovni však postačuje. Současně přináší řadu inspirací pro pastorační rozvedených a znovu sezdaných věřících i v našich podmínkách.

ba, migrace, ozbrojené konflikty, ideologická kolonizace, změny klimatu), ale *Amoris laetitia* cituje spíše okrajově. Otázce neregulérních rodinných situací se nevěnuje vůbec. (Srov. FEDERATION OF ASIAN BISHOPS' CONFERENCES, „The Catholic Family in Asia: Domestic Church of the Poor on a Mission of Mercy,“ <https://tinyurl.com/5n893bk9>.)

**Access to the Eucharist for the Divorced and Remarried in the Pastoral Guidelines
of Bishops and Bishops' Conferences for Implementing *Amoris Laetitia***

Keywords: Divorced and Remarried; *Amoris laetitia*; Eucharist; Pastoral Guidelines; Bishop; Bishop Conference

Abstract: For the purposes of the review study, we identified and described 45 pastoral documents on the application of *Amoris Laetitia* (AL) from 2016–2023, issued by individual diocesan bishops, regional or national bishops' conferences. Concerning the question of possible access of the divorced and remarried to the sacraments, a wide range of attitudes and pastoral approaches are apparent. Out of the 45 directives we studied, a total of 11 (i.e. 24%) explicitly opposed Holy Communion in so-called irregular situations (the dioceses of Portsmouth, La Plata, Philadelphia, the Canadian region of Alberta, the Ordinariate of the Chair of Saint Peter, the dioceses of Chur, Regensburg, Alcalá, Portland, San Luis and the bishops of Kazakhstan). The decline of such statements over time is evident. For documents that do not specifically and explicitly address sacramental discipline, however, an increasing trend is evident. In the episcopal directives on the application of AL, we find two approaches to the question of who ultimately decides on access to the Eucharist: either the confessor (or the bishop, or the priest delegated by the bishop), or the divorced (and possibly remarried) person himself (often accompanied by someone else in his discernment of conscience).

ThLic. Karel Skočovský, Ph.D.
Katedra pastorální a spirituální teologie
Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci
Univerzitní 244/22
779 00 Olomouc
karel.skocovsky@upol.cz